

CENTRUM FÖR KOMMUNSTRATEGISKA STUDIER

Rapport 2018: 3

Norrköpings arbets- marknad i förändring

- Strukturomvandling och lokal sysselsättning

Brita Hermelin

li.u LINKÖPINGS
UNIVERSITET

Norrköpings arbetsmarknad i förändring

- Strukturuomvandling
och lokal sysselsättning

Brita Hermelin

Titel: Norrköpings arbetsmarknad i förändring

Författare: Brita Hermelin

Omslagsbilder:

Byggsektorn har blivit en tydligt framträdande profil för Norrköping.

Foto: Anna Valentinsson

LM Ericsson var en av de tongivande industrierna i Norrköping, bilden är från 1972.

Foto: Norrköpings Tidningars arkiv

Centrum för kommunstrategiska studier

Rapport 2018:3

ISBN: 978-91-7685-283-5

ISSN 1402-876X

Linköpings universitet

Centrum för kommunstrategiska studier

Campus Norrköping

601 74 Norrköping

Telefon: 011-36 30 00 (växel)

www.liu.se/cks

Tryck: LiU-Tryck, Linköping 2018

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	7
Inledning	9
Perspektiv	10
Syfte, avgränsningar och empiriskt material	13
Rapportens disposition	14
Arbetsmarknaden och strukturomvandling	17
Kompetensförsörjning - utbildning och kunskap i fokus	18
Lokalt klimat och lokal attraktionskraft	22
Norrköping är exempel på en mellanstor kommun	24
Norrköpings arbetsmarknad i jämförelse	29
Förändringen av förvärvsarbetande dag- och nattbefolkning	29
Näringsgrenar och sektorer	32
Kompetensförsörjning och utbildningsnivåer	39
Inkomstnivå	43
Arbetsgivare i Norrköping - stigberoende utveckling	47
Stigberoende är tydligt	47
Stigplasticitet genom nya företag, nya idéer och diversifiering	53
Det svårfångade lokala klimatet är ett rörligt mål	57
Avslutande diskussion	61
Att samverka och integrera för en växande arbetsmarknad	62
Lärdomar för det kommunstrategiska arbetet	64
Referenser	67

Förord

Den här studien presenterar forskningsresultat från projektet ”Norrköpings arbetsmarknad i förändring”. Det övergripande syftet har varit att öka kunskapen om arbetsmarknadens utveckling i Norrköpings kommun, och att utifrån den kunskapen diskutera möjliga arbetsmarknadspolitiska insatser och åtgärder. Studiens fokus handlar om hur struktur, villkor och förhållandena på arbetsmarknaden har påverkats som en effekt av näringslivets och den offentliga sektorns omvandling.

Denna studie är utformad i samverkan med Norrköpings kommun och i samband med deras strategi för att minska arbetslösheten 2016-2020. Arbetet inleddes av Brita Hermelin och Inessa Laur, båda forskare vid CKS. Inessa Laur genomförde samtliga intervjuer för projektet och har bidragit med underlagsmaterial till studien. Skrivarbetet och hantering av empiriska källor i övrigt har genomförts av Brita Hermelin som står som författare för den här rapporten.

Genom rapportens perspektiv synliggörs att arbetsmarknadsutveckling och arbetsmarknadsintegration är stigberoende och påverkas av villkor skapade genom historiska och geografiska sammanhang. Lärdomar från rapportens beskrivningar och analys diskuteras utifrån ett övergripande kommunstrategiskt perspektiv.

Martin Klinthäll
Föreståndare vid CKS.

Sammanfattning

Den här rapporten handlar om sysselsättningen och arbetsmarknaden i Norrköpings kommun från ett strukturomvandlingsperspektiv. Denna omvandling diskuteras utifrån den historiska industribakgrunden för Norrköping som har inneburit en stark exponering för den ökande globala konkurrensen samt för effektivisering och automatisering. Detta har påverkat utvecklingen med en krympande arbetsmarknad samt strukturellt ihållande arbetslöshet som följd.

Syftet med studien är att skapa kunskap om hur arbetsmarknaden i Norrköping är strukturerad och hur den förändras. Speciellt fokus riktas mot frågor som berör kommunens ansvarsområden med avseende på näringslivsfrågor och tillväxt samt kompetensförsörjning och utbildning.

I rapporten ges en beskrivning av arbetsmarknadens utveckling i Norrköping utifrån olika typer av empiriskt material. Detta omfattar statistiska data, dokument, företagsdatabas, media och personliga intervjuer. Med fokus på perioden 2008 till 2016 beskrivs att den relativa tillväxten av sysselsatta i Norrköping motsvarar medelvärdet för andra kommuner i Sverige med ungefär lika befolkningsstorlek. Däremot avviker Norrköping från andra jämnstora kommuner vad gäller en genomsnittligt lägre utbildningsnivå och genomsnittligt lägre inkomster från förvärvsarbete. En stor avvikelse för arbetsmarknadens struktur i Norrköping är en jämförelsevis liten andel sysselsatta inom landstinget som i sin tur innebär en liten andel sysselsatta inom hälso- och sjukvård. Rapporten ger även mer kvalitativ beskrivning av företagssektorn och dess arbetsmarknad i Norrköping. Denna ger en bild att verksamheter med anknytning till hantverksyrken och byggsektorn är en tydligt framträdande profil för Norrköping.

Rapporten avslutas med några lärdomar från studiens resultat. Dessa lärdomar har generats utifrån studiens utgångspunkt att insatser som stödjer den lokala arbetsmarknadens utveckling berör olika policyfält omfattande såväl kommunens välfärdsuppdrag (inklusive utbildning och arbetsmarknadsfrågor) som insatser för näringslivsfrågor och tillväxtarbete, samt inte minst hur dessa samordnas. Detta får betydelse för organiseringen av kommunstrategiska insatser för en förstärkt arbetsmarknad.

- Den första lärdomen lyfter fram kommunens roll med avseende på hur det påverkar det lokala klimatet för arbetsliv och näringsliv. Det lokala klimatet kan påverkas genom hur kommunen bjuder in till samverkan och kommunikation och i detta ingår även frågan om hur Norrköpings kommun väljer att utforma sitt informationsmaterial. En konkret aspekt för detta är den starka manliga dominansen i bilden av arbetsliv och näringsliv i Norrköping. Med det som bakgrund är det motiverat att reflektera över möjligheter att integrera och synliggöra kvinnor och på så sätt förstärka integrationen och nyttiggörandet av erfarenheter och kunskapsområden, till gagn för lokal utveckling.

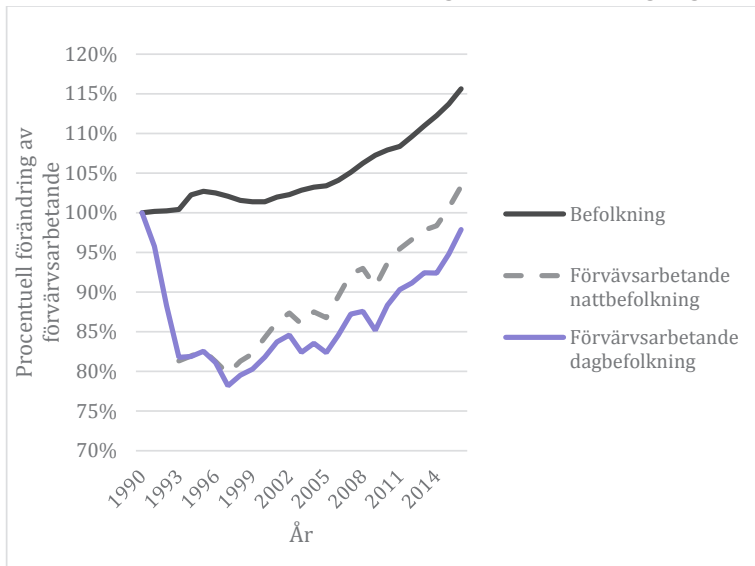
- Den andra lärdomen handlar om hur strategier för kompetensförsörjning med avseende på utbildningsnivåer behöver hålla flera ”bollar i luften” samtidigt. Detta syftar på de olika nivåerna i utbildningssystemet. För Norrköpings arbetsmarknad är utbildningsbakgrund från gymnasieskolan centralt. Gymnasieskolans yrkesutbildningar omfattar etablerade samverkanstrukturer mellan näringsliv och gymnasieskola som kan vara en kritisk resurs att nyttiggöra för förstärkt arbetsmarknadsintegration.
- Den tredje lärdomen handlar om att den lokala arbetsmarknaden för personer med eftergymnasial utbildning inte växer automatiskt och att man inte kan anta att denna tillväxt entydigt följer näringsgrensindelning. En utmaning i detta sammanhang är att attrahera sådan arbetskraft. Här sker olika insatser från kommunens sida i relation till studenterna på universitetet. Det är en extra stor utmaning att påverka efterfrågan på högutbildad arbetskraft när den genomsnittliga utbildningsnivån i det lokala arbetslivet inte är så hög. En strategisk fråga blir därmed möjligheter att stärka beställningskapaciteten hos de lokala arbetsgivarna vad gäller efterfrågan på akademiskt utbildade personers kompetens.

Inledning

Den här studien handlar om sysselsättningen och arbetsmarknaden i Norrköpings kommun från ett strukturomvandlingsperspektiv. Norrköping var år 1975 Sveriges femte största kommun sett till befolkningen, med knappt 120 000 invånare. Sedan dess har emellertid strukturomvandlingen haft djupgående konsekvenser för Norrköpings utveckling som under perioder har kommit att karakteriseras av tillbakagång och stagnation. En viktig förklaring till detta är Norrköpings historiska bakgrund med stora andelar sysselsatta inom industriell verksamhet, hamnverksamhet och kommunikation (Andersson m. fl. 1986). De dominerande näringarna i Norrköping har varit starkt exponerade för den ökande globala konkurrensen samt för effektivisering och automatisering. I Sverige, liksom i likartade länder i västvärlden, har minskningen inom tillverkningsindustrin periodvis varit dramatisk och över en längre period kontinuerligt ihållande (Hermelin 2017). I Norrköping har detta medfört storskaliga nedläggningar och en pågående succesiv rationalisering inom de verksamheter som finns kvar. Denna näringsstruktur med dominans av tillverkning har även gjort avtryck på vad som kan beskrivas som den lokala kulturen och värderingarna samt de sociala nätverken (Johansson 2003). Sett till de senaste decennierna drabbades Norrköping hårt av den djupa ekonomiska tillbakagången under 1990-talet. Sedan dess har utvecklingen emellertid inneburit en betydande återhämtning och år 2016 var sysselsättningen (dagbefolkningen) nästan återställd sett till absoluta tal. Figur 1 visar att förvärvsarbete nattbefolkning har återhämtat sig något starkare.

Figur 1 visar att befolkningsutvecklingen sedan 1990 i Norrköping i procentuella tal överstiger den procentuella tillväxten av förvärvsarbete. Detta gäller i relation till såväl förvärvsarbete dag- som nattbefolkning. Denna diskrepans är en bakgrund att beakta i relation till den lokala höga och ihållande arbetslösheten och som har motiverat kommunfullmäktige i Norrköping att besluta om en strategi för perioden 2016 till 2020 med syfte att minska arbetslösheten (Norrköpings kommun 2016a). I riktlinjerna för denna strategi beskriver man att om Norrköpings kommun skulle ha samma procentuella nivå för arbetslösheten som i riket skulle 3 000 färre personer vara arbetslösa (uppgifter för mars 2016). Genom den antagna strategin för att minska arbetslösheten har man formulerat tre olika insatser; direkta åtgärder, indirekta åtgärder samt en kunskapsplattform. Den studie som ligger till grund för denna rapport har sin bakgrund i det tredje insatsområdet som handlar om att skapa sig en kunskapsplattform: "Det finns behov av utökad kunskap om arbetsmarknaden i Norrköping..." (Norrköpings kommun 2016a, s. 10).¹

¹ För de olika momenten med arbetet med studien har forskarna diskuterat med representanter för Norrköpings kommun. Det är emellertid viktigt att betona att detta är en forskningsstudie och det är författaren till rapporten som är ansvarig för innehållet.

Figur 1. Procentuell förändring av förvärsarbetade dagbefolkning och nattbefolkning samt befolkning i Norrköping 1990-2016. Not: Förvärsarbetande nattbefolkning är den lokala befolkningens sysselsättning oavsett om detta är inom eller utanför kommunens gränser. Förvärsarbetande dagbefolkning är sysselsättning inom verksamheter lokaliserade inom kommunens gränser. Källa: SCB; uppgifter för förvärsarbetande nattbefolkning 1990 är från FoB, övriga uppgifter från RAMS. Uppgifter för förvärsarbetande nattbefolkning 1991 och 1992 saknas.

Perspektiv

Studiens breda ämne – strukturomvandling och arbetsmarknadens utveckling – diskuteras i denna rapport från ett perspektiv med två utgångspunkter. För det första; att en långsiktig och hållbar minskning av arbetslösheten förutsätter en integrerad utveckling av vad som kan beskrivas som arbetsmarknadens efterfråge- respektive utbudssida. Mer konkret innebär det att diskussionen behandlar såväl arbetsgivarsidan i Norrköping – det vill säga företag och offentlig sektor – som den lokala tillgången på arbetskraft och den lokala kompetensförsörjningen. Om man översätter detta antagande till policy och kommunens områden innebär det ett perspektiv som berör såväl frågor för kommunens välfärdsuppdrag (omfattande sådant som utbildning och arbetsmarknadsfrågor) som dess insatser för näringslivsfrågor och tillväxt. Modeller för sådana kopplingar återfinns också inom det som kan benämnas ett bredare regimskifte som skett för policy som syftar till samhällsutveckling. På den mest övergripande nivån är detta ett bärande ideal för hållbar utveckling som integrerar mål om ekologiskt, social och ekonomisk utveckling. Ett mer konkret exempel är initiativet ”Sveriges nya jobbagenda”

(regeringen, hemsida) och vars mål är att minska arbetslösheten i landet. Denna agenda utformad av regeringen har en bred ansats och omfattar tre delar; investeringar i bostäder och infrastruktur, växande företagssektor samt kompetensförsörjning. I den här rapporten berör det empiriska materialet primärt de två senare delarna som ingår i regeringens jobbagenda; det vill säga företagssektorn samt kompetensförsörjning.

Ytterligare ett exempel på hur ett brett och integrerat perspektiv på samhällsutveckling uttrycks kan illustreras från en rapport om lokal och regional utveckling skriven inom Mistra (stiftelse som stödjer forskning av strategisk betydelse för hållbar samhällsutveckling). Det är framförallt den sista meningen i citatet om kopplingen mellan välfärdsuppdraget och tillväxtpolitiken som ramar in utgångspunkten för denna rapport om arbetsmarknaden i Norrköping.

Tillväxtpolitik har kommit att handla om infrastruktur, innovation, högre utbildning och forskning, strukturomvandling och sunda offentliga finanser, men också om att arbeta med integration, arbetslöshet och ohälsa då stora grupper av människor som står utanför den tillväxtskapande processen. *Det innebär att stora delar av det offentliga välfärdsuppdraget kan kopplas till tillväxtpolitik* (Boström Elias m. fl. 2015, s. 26, kursivering av författaren).

Skolan, som är ett viktigt område inom välfärdsuppdraget, har varit en del av tillväxtpolitiken sedan en tid tillbaka. En undersökning riktad till samtliga kommunala skolchefer redan år 1996 visade att hälften av de som svarade uppfattade att skolan i växande utsträckning integrerats som medel för kommunal tillväxtpolitik (Lidström 1998).

För det andra utgår resonemanget från ett institutionellt perspektiv. Det innebär ett synsätt som ser till hur formella och informella institutioner påverkar lokal utveckling. Lokala institutionella strukturer kan ibland diskuteras i termer av det lokala klimatet och med avseende på hur detta har betydelse för den lokala sociala och ekonomiska utvecklingen. Det lokala klimatet skapas genom samspelet mellan människor och institutioner. Dessa omfattar formella institutioner – det vill säga företag och andra formaliserade organisationer och verksamheter – och informella institutioner – det vill säga förväntningar, värderingar och normer. Detta samspel har en påverkan på hur aktörer och individer tilldelas möjlighet att agera och hur de blir motiverade och väljer att prioritera. Det har i sin tur påverkan på den lokala utvecklingen. Förtroende och socialt kapital är två komponenter för informella institutioner som ofta framhävs ha betydande roll för ekonomisk utveckling (Pike m. fl. 2015).

...det finns en stark övertygelse i forskningen som utgår från ett institutionellt perspektiv att informella institutioner, som kultur, historia, religion eller identitet, påverkar möjligheten för en region att utveckla ekonomiska verksamheter (Rodríguez-Pose 2013, s. 1038, författarens översättning).

Tabell 1. Formella och informella institutioner. Egen sammanställning.

	Formella institutioner	Informella institutioner
Form	Skrivna och formaliserade överenskommelser	Oskrivna föreställningar och förväntningar, socialt kapital
Exempel	Lagar, regleringar, organisationer	Vanor, rutiner och förtroenden

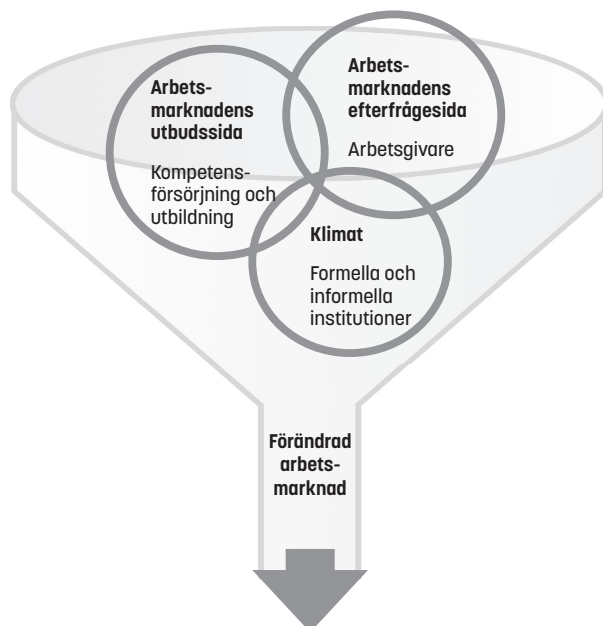
Det institutionella perspektivet ger en förståelse för hur den lokala utvecklingen sker i ett stigberoende. Det etablerade institutionella landskapet påverkar möjligheter till att mobilisera resurser lokalt och därmed påverkas utvecklingen framåt. Institutioner är emellertid inte något statistiskt förhållande. De etablerade institutionerna påverkas av den generella samhälls- omvandlingen, såväl som av lokal omvandling och lokala aktörers initiativ och prioriteringar. På så sätt spelar både historien och geografin stor roll för den lokala utvecklingen. Dess förhållanden för förändringar diskuteras i rapporten genom begreppen stigberoende och stigplasticitet. Det senare – det vill säga stigplasticitet – innebär att uppmärksamma hur förändringar sker genom inkrementell utveckling. Begreppet stigplasticitet leder diskussionen till frågor om hur kontinuitet och förändring har samband och att förändring sker utifrån den bakgrund som det specifika lokala institutionella landskapet utgör (Strambach och Halkier 2013).

Vad gäller det lokala stigberoende har en omfattande litteratur vuxit fram som diskuterar hur formella och informella institutioner formeras och har påverkan på den fortsatta sociala och ekonomiska utvecklingen. Dessa diskussioner har ofta relationer till idéer om plats och rum. Med begreppet plats som utgångspunkt – i betydelsen levda och erfarna platser (Creswell 2009) – riktas en stor uppmärksamhet mot informella institutioner. Plats har en betydelse för hur informella institutioner bestående av förtroenderelationer utvecklas och som i sin tur har betydelse för villkor och förutsättningar för hur samverkan och formella eller informella överenskommelser upprättas. En plats har inte en given geografiska skala. Samtidigt innebär dess definition med avseende på att en plats ska vara levd och använd, att ett geografiskt begränsat rum ofta är det som kan erfaras som platser (jfr Hermelin 2014). Det gör den lokala (kommunala) nivån högst relevant för att diskutera utveckling ur ett institutionellt perspektiv. Det institutionella perspektivet innebär att problematisera möjligheten att oreflekterat importera modeller för lokal utveckling som skapat lyckosamma resultat på andra platser. Detta ger en tolkningsram för att reflektera över hur insatser med lyckade resultat vad gäller att åtgärda samhällsutmaningar är mobila eller immobila (McCann och Ward 2015; Rodríguez-Pose 2013) och att insatser behöver utformas lokalt och som tar hänsyn till de specifika lokala förutsättningarna.

Figur 2 försöker illustrera studiens fokus och perspektiv. Tratten representerar strukturomvandlingen och de generella samtida villkoren som formar arbetsmarknaden. Arbetsmarknaden i betydelsen ”marknad” består av en efterfrågesida och en utbudssida. Dessa olika sidor utvecklas inom ramarna för den rådande generella arbetsmarknadsregimen som i sin tur filtreras på plats genom det lokala stigberoendet som formar och formas av det lokala klimatet.

Det är viktigt att notera att cirkarna är överlappande och att en och samma organisation finns med i alla cirklar. Exempelvis är kommunen arbetsgivare, utbildningsanordnare och delaktig i det lokala samspelet som skapar det lokala klimatet. Även privata företag finns med i alla cirkarna; som arbetsgivare där anställda utvecklar sina erfarenheter och kompetens samt som deltagare i lokal interaktion och i det lokala samspelet som formar och omformar det lokala klimatet.

Figur 2. Perspektiv på arbetsmarknadsomvandling.

Syfte, avgränsningar och empiriskt material

Studiens breda ämne – strukturomvandling och arbetsmarknadens utveckling – har krävt avgränsningar. Rapportens bakgrund i Norrköping strategi för att minska arbetslösheten och de formuleringar som finns där om (1) målsättningar att stärka kompetensförsörjning, utbildning och utbildningsnivåer (Norrköpings kommun 2016a, s. 15 –16), samt (2) beaktandet av

Näringslivskontorets uppdrag att ”skapa förutsättningar för att underlätta företagandet i kommunen” (Norrköpings kommun 2016a, s. 14) är i fokus för studiens utformning. Med det som bakgrund har följande syfte formulerats: Syftet med studien är att skapa kunskap om hur arbetsmarknaden i Norrköping är strukturerad och hur den förändras. Speciellt fokus riktas mot frågor som berör kommunens ansvarsområden med avseende på näringslivsfrågor och tillväxt samt kompetensförsörjning och utbildning.

Detta syfte och de avgränsningar som har gjorts innebär att empiriska data som presenteras och diskuteras i rapporten berör arbetsmarknaden, de sysselsatta och den lokala befolkningen mer generellt samt verksamma företag och organisationer. Det betyder att rapporten inte specifikt beskriver gruppen av individer som befinner sig utanför arbetsmarknaden. Vad gäller arbetsgivarsidan behandlar de mer detaljerade diskussionerna främst de privata arbetsgivarna och inte den offentliga sektorn. En annan avgränsning är tidsperioden som diskussionen berör. Den är i stort sett avgränsad till tiden från 2008 och framåt, fokus är rådande situation.

För studien används i första hand sekundärdata bestående av statistiska data, företagsregister, media och andra dokument. Det senaste tillgängliga år för offentlig statistik från SCB som har funnits tillhanda är för 2015 eller 2016. Det innebär att flera av de statistiska beskrivningarna sträcker sig fram till något av dessa slutår. Andra statistiska källor som är urvalsundersökningar (främst AKU) är för senare år. En viktig källa för mer kvalitativ sekundärdata är annonsbilagan ”Norrköping växer”. För denna studie har sju nummer (39 – 45) från 2016 och 2017 analyserat. I de nummer som granskats ingår knappt 50 artiklar som är företagspresentationer.² Andra källor till kvalitativa data är intervjuer som har genomförts med tio lokala företag och sex lokala organisationer. Företagen är sådana som har vuxit under de senaste åren och har utsetts till Gasellföretag. Organisationerna representerar olika delar av den kommunala förvaltningen samt andra verksamheter. Vi har valt att anonymisera respondenterna och inte ange mer detaljerade uppgifter om vilka företag och organisationer de representerar.

Rapportens disposition

Följande avsnitt (två) beskriver kontexten (det vill säga tratten) i figur 2, som utgörs av strukturuomvandlingen ur ett arbetsmarknadsperspektiv. I det avsnittet ges även en introduktion till situationen i Norrköping. Avsnitt tre beskriver – främst utifrån statistiska data – utvecklingen och strukturen för arbetsmarknaden i Norrköping. Denna utveckling i Norrköping jämförs med

² Norrköping växer är en annonsbilaga som sammanställs i samarbete mellan lokal media och Norrköpings kommuns näringslivskontor och distribueras tillsammans med de lokala dagstidningarna Norrköpings Tidningar och Folkbladet. Annonssbilagan är nåbar i fulltext via <http://www.norrkoping.se/arbete-och-naringsliv/kontakta-naringslivsavdelningen/utfallningslista/norrkoping-vaxer.html> (10 december 2017).

nio andra mellanstora städer i Sverige. Avsnitt fyra ger en beskrivning av arbetsgivare i Norrköping med fokus på de privata företagen. Intresset riktas mot tillväxt och dynamiska processer i företagssektorn med effekter på den lokala arbetsmarknaden. Dessa processer omfattar sådant som sysselsättnings-tillväxt, nyetableringar samt diversifieringar av företagens verksamheter. Avsnitt fyra avslutas med en diskussion om hur den beskrivna strukturen och omvandlingen reflekterar det lokala klimatet. Avsnitt fem är en slutdiskussion och som presenterar ett antal lärdomar från studien som är formulerade utifrån ett kommunstrategiskt perspektiv.

Arbetsmarknaden och strukturomvandling

Denna rapport diskuterar arbetsmarknaden ur ett strukturomvandlingsperspektiv. En effekt i Sverige av de senaste decenniernas strukturomvandling är att en strukturell arbetslöshet har uppstått. Detta innebär att arbetslöshetsnivåer kvarstår oavsett konjunktur och även vid högkonjunktur. Sverige har haft strukturell arbetslöshet sedan omkring 1990-talet. Emellertid varierar arbetslöshetsnivåerna mellan olika grupper och mellan olika platser och regioner i Sverige. Med avseende på olika sociala grupper är utrikes födda samt personer som saknar gymnasial utbildning överrepresenterade bland de arbetslösa (Magnusson 2017). Detta är en situation som också beskrivs för Norrköping (Norrköping 2016a). Arbetslöshet är ett socialt och ekonomiskt problem och har sociala och ekonomiska orsaker.

Förändrade villkor på arbetsmarknaden med effekter på arbetslöshetsnivåer och arbetslöshetsstrukturen är drivna av faktorer som ökad produktivitet och automatisering och av villkoren som skapas utifrån hur företagandet organiseras genom nätverk och genom ökad specialisering. Vidare har egen-sysselsättning ökat sett till en längre period, det vill säga enmansföretagen (Magnusson 2017). I Sverige har emellertid andelen av samtliga sysselsatta som är företagare legat på en ungefär stabil nivå sedan 2008. År 2016 motsvarade denna grupp omkring 10 procent av samtliga sysselsatta. Den regionala omfördelningen som den senaste vågen av strukturomvandlingen har medfört innebär en koncentration av ekonomiska verksamheter till de största städerna, en i stort sett bibehållen position för mellanstora städer (som Norrköping är ett exempel på) och minskande sysselsättning för mindre kommuner (Lindblad m. fl. 2015).

Villkoren på arbetsmarknaden formas i samspel mellan ekonomiska, politiska och sociala strukturer och förändringar. Vad gäller politiska beslut utgör förändrade regleringar för anställningar en viktig komponent. I Sverige är det tydligt så att flexibla organisationsformer för företag och organisationer har följts åt av regleringar som möjliggör flexibla anställningsformer och visstidsanställningar (Magnusson 2017). Under 1990-talet skedde en betydande ökning av andelen sysselsatta med visstidsanställningar. Sedan dessa har nivåerna varit relativt stabila. Enligt uppgifter från AKU för år 2016, motsvarade visstidsanställningar 17 procent av alla anställningar. Denna andel för anställningarna i Sverige är relativt hög i jämförelse med andra länder i Europa (Berglund m. fl. 2017).

Det finns en rad olika former för tidsbegränsade anställningar och som varit olika dominerande över tiden. Här ingår vikariat, provanställning, praktik, feriearbete, säsongarbete, projektanställning, behovsanställning samt allmän visstidsanställning (ALVA). Under en senare period har det skett en minskning av vikariat och en ökning av provanställningar och ALVA (Berglund m. fl. 2017). En studie om hur dessa olika typer av anställningar leder

till tillsvidareanställningar visar att det varierar mellan de olika formerna för visstidsanställningar. En del av visstidsanställningarna fungerar i första hand som ”screening” av framtida medarbetare och dessa leder i hög grad till mer trygga anställningsformer. I kontrast till detta är anställningsformer som syftar till att stödja arbetsgivarnas flexibilitet i mindre utsträckning isteg till tryggare anställningar. Detta gäller exempelvis för behovsanställda och säsongsanställda. Det innebär att visstidsanställningar som helhet är en heterogen kategori vad gäller hur de påverkar arbetsmarknadsintegration (Berglund m. fl. 2017).³

Kompetensförsörjning - utbildning och kunskap i fokus

Ihållande strukturell arbetslöshet råder i stort sett i alla västekonomier. Detta har skapat en stor diskussion om möjliga insatser för att uppnå ökad arbetsmarknadsintegration. Ett centralt fokus för EU:s program Europa 2020 utgörs av insatser för att skapa socialt inkluderande ekonomisk tillväxt. Modeller om ekonomisk tillväxt för ökad sysselsättning återkommer ofta till att följande faktorer har avgörande påverkan; tillgång till infrastruktur, innovationer, humankapital (det vill säga kompetensförsörjning) samt lokala institutioner (Di Cataldo och Rodríguez-Pose 2017). Av dessa fyra faktorer kommer inte den här rapporten fördjupa frågan om relationerna mellan infrastruktur och sysselsättningsutveckling även om diskussionen anknyter till föreställningar bland lokala aktörer om effekter av den framtida Ostlänken (snabbjärnväg från Stockholm till Norrköping och Linköping). De övriga faktorerna – det vill säga innovationer, humankapital och lokala institutioner – kommer att diskuteras mer i detalj.

Vad gäller komponenterna innovationer och humankapital leder detta uppmärksamheten mot forskning och utbildning. I samhällsdebatten är förväntningar ofta höga på att lokalisering och tillväxt av högskolor och universitet skapar lokal tillväxt. För att reflektera tillbaka till figur 2 bidrar universitet och högskolor till alla tre cirkelarna; de är arbetsgivare, bidrar till utvecklingen av humankapital och det lokala klimatet. Mer konkret förväntas sådana lokala tillväxteffekter ske genom inflyttning av studenter, företags-etableringar, kompetensförsörjning och kunskaps-spridning (From och Olsson 2014) och att innovationer skapas. Universiteten förväntas vara ”samhällsnyttiga” och aktiva partners för den lokala och regionala utvecklingen.

Resultat från tidigare internationell och svensk forskning kan visa att det finns positiva samband mellan utbildningsnivå och lokal utveckling; mellan företagets utbildningsnivå och deras överlevnad; samt mellan högre utbildning och värderingsmässigt stöd för förändring (From och Olofsson 2014). Dessa effekter sker emellertid inte per automatik och inte på ett likartat sätt i

³ Tyvärr är det inte möjligt att beskriva strukturen av visstidsanställning utifrån statistiska data för enskilda kommuner eftersom denna statistik från AKU inte presenteras på så detaljerad geografisk nivå.

det lokala och regionala omlandet för alla universitet. Universitetens effekter på lokal utveckling varierar beroende av lokal kontext (det vill säga det lokala institutionella landskapet) som i sin tur påverkar hur aktörer prioriterar och samverkar och på så sätt integrerar de resurser som universiteten kan bidra med.

En jämförande studie mellan olika länder i Europa över regionala tillväxt-effekter av universiteten sammanfattar detta genom att beskriva entreprenörskapseffekter, innovationseffekter samt kunskaps- och kompetensutvecklings-effekter. Vidare identifieras hur universiteten interagerar med sin regionala närmiljö och anpassar forskning och utbildning efter detta. Vad gäller Sverige kan man se att universiteten bidrar med olika effekter med påverkan på lokal utveckling, även om innovationsmodellen har ett extra tydligt genomslag (Trippel m. fl. 2015). Detta omfattar organisering av triple helix som utgörs av samverkan mellan universitet, näringslivet och politiska partners (From och Olofsson 2014). En aktuell och detaljerad studie av den lokala betydelsen av Högskolan i Borås presenterar följande slutsatser och som understryker att den lokala effekten påverkas av strategiska insatser och de lokala institutionerna.

Studenterna sätter sin prägel på stads- och kulturliv. Högskolan framstår som väl etablerad på sin ort. Detta lägger en grund för ekonomisk tillväxt och utveckling. Man behöver dock förbättra det strategiska arbetet med att få fler att stanna kvar... För att få studenterna att stanna kvar efter avslutad utbildning måste förutsättningarna stärkas för karriärer inom yrken med krav på (fördjupad) högskolekompetens (Falck m. fl. 2017).

Samtidigt som en växande andel av de sysselsatta i Sverige har en eftergymnasial utbildning (42 procent år 2016) är de med gymnasieutbildning som utbildningsbakgrund alltjämt en större kategori (47 procent). En sådan utbildningsbakgrund med gymnasiet som högsta utbildningsnivå ger goda möjligheter till arbete. En studie över förändringen av de sysselsatta inom höglönejobb respektive lågbetalda servicejobb visar att detta sker geografiskt ojämnt. I gruppen av större städer (där Norrköping ingår) är tillväxten i den senare kategorin – det vill säga lågbetalda servicejobb – kraftig. För denna grupp av städer sker ökningen av höglönejobben i lägre takt. Tillväxten av höglönejobben är framförallt koncentrerat till de största städerna i Sverige (Åberg 2015).

Befolkningsstillväxten i Sverige och den starka konjunkturen för byggsektorn skapar en stark efterfrågan på personer med yrkes- och hantverksutbildningar. Detta gäller i hela landet. Lokalt i Norrköping förväntas denna efterfrågan vara ihållande även framöver som en effekt av den kommande Ostlänken. Denna infrastruktursatsning medför stora lokala investeringar för stadsutveckling och bostadsutveckling (Norrköping 2016b). Även om den aktuella tidsplanen för Ostlänken beskriver att detta är ett projekt med lång

tidshorisont framåt har storskaliga stadsutvecklingsprojekt i Norrköping redan planerats och inletts (Norrköping växer 2017, nr. 44).

Kompetensförsörjning är en genomgripande fråga som återkommer i policyers formulerade av olika organisationer med målet att skapa regional utveckling och sysselsättning. För att ge ett exempel från ett vidare sammanhang än det nationellt svenska är detta ett område framskrivet av Nordiska ministerrådet för ett samarbetsprogram 2017 –2020. Inom insatsområdet för Innovativa och resilienta regioner finns följande formulering med avseende på utvecklingen av arbetsmarknaden (Nordiska ministerrådet 2017).

När det gäller lokala och regionala arbetsmarknader så är kompetensförsörjning en av de viktigaste frågorna för de nordiska regionernas utveckling. Både för att kunna upprätthålla och utveckla de verksamheter som redan finns och för att kunna bygga upp nya verksamheter inom områden som exempelvis digitalisering och grön tillväxt. Även matchning och integration av invandrare på arbetsmarknaden är viktigt, liksom flexibla system för livslångt lärande (Nordiska ministerrådet 2017, s. 20).

I citatet ovan omnämns utmaningen vad gäller etnisk integration på arbetsmarknaden. För denna diskussion har begreppet ”landspecifikt humankapital” formulerats och som uppmärksammar hur humankapitalets olika element av utbildning, arbetslivserfarenheter, socialt kapital och kontaktnät inte är enkelt överförbara mellan länder. Detta perspektiv på humankapital är en viktig förklaring till att det finns ett samband mellan vistelsetid i Sverige och ökad arbetsmarknadsintegration (Tibajev 2016).

Sveriges kommuner och landsting (SKL) har utvecklat en analysmodell för att studera regionala skillnader i integration i arbetslivet av personer i Sverige med flyktingbakgrund. Vid undersökningens genomförande omfattade denna grupp 350 000 individer. Den genomsnittliga förvärvsfrekvensen för denna grupp var knappt 55 procent. Genom SKLs analysmodell tar man hänsyn till lokala förutsättningar för integrationen av dessa individer på den lokala arbetsmarknaden. De faktorer som man beaktar i sin analysmodell är vistelsetid i Sverige, utbildningsnivå och den lokala arbetsmarknaden. Med utgångspunkt i dessa faktorer beräknar man differensen mellan förväntad integration och faktisk integration. I de beräkningarna framkommer att integrationen på arbetsmarknaden i Norrköping, med avseende på personer med flyktingbakgrund, är något lägre än förväntat. SKLs rapport innehåller emellertid ingen analys över hur resultatet ska tolkas och möjliga förklaringar vad gäller avvikelser mellan förväntad och faktisk integration. Det som är en viktig lärdom från den här studien är att en relevant analys av integration på arbetsmarknaden behöver ta hänsyn till de specifika lokala förutsättningarna (SKL 2015).

Beskrivningen ovan om arbetsmarknadens sammansättning med avseende på utbildningsnivåer är en grund till att betona att god kvalitet och

god genomströmning inom såväl grundskola, gymnasieskola som universitet är viktigt. Fördelning av utbildningsansvaret mellan privat och offentlig sektor är något som ser olika ut mellan olika länder och förändras över tiden. I Sverige är utbildningen starkt integrerad i den offentliga sektorn. Det är emellertid viktigt att påminna om att ansvarsfördelningen och fördelningen av inflytandet över utbildningen är ständigt under förhandling. Exempelvis kan Industrirådets initiering av deras koncept för Teknikcollege för utbildningar inom gymnasieskolan och vuxenutbildningen ses som ett exempel på att representanter för näringslivet blivit partners med påverkan på utbildningens struktur och inriktning (Persson och Hermelin 2018). Vidare innebär friskolereformen i Sverige från början av 1990-talet att privata aktörer har blivit viktiga aktörer för grundutbildning och gymnasieutbildning i Sverige.

Uthållig samverkan mellan samhällssektorer för stärkt kvalitet inom utbildning kräver engagemang och kapacitet hos de ingående parterna samt att man etablerar en ömsesidig förståelse för varandra. Arbetsgivare och olika utbildningsanordnare verkar inom olika villkor och har olika mål. Arbetsgivarna står ofta inför krav på flexibel organisering och snabb anpassning till marknadens och kundernas förändrade önskemål. I kontrast till detta är utbildningsorganisationerna beroende av längre planeringsperioder för att exempelvis kunna etablera utbildningsprogram och rekrytera lärare. För utbildningsanordnare är elevernas behov och utveckling i fokus. Goda erfarenheter från samverkan stärker förtroendet och det sociala kapitalet, och om besvikelse uppstår är effekten den motsatta. Det är ofta tidskrävande att etablera förtroende mellan organisationer. I kontrast till detta kan förtroende undermineras snabbt. Samverkansorganisering innebär även generellt sett låga kostnader för utträde och det innebär hög risk att förlora partners för samarbeten (Emerson m.fl. 2012).

Dessutom är frågan om kompetensförsörjning bredare än att beröra utbildningsfrågor. Detta handlar om humankapital i vidare bemärkelse och hur den är relevant i relation till den lokala efterfrågan. Här omfattas även ”mjuka” kvaliteter som samarbetsförmåga, förmåga att kommunicera med kunder och avnämare samt att vara initiativtagare. Sådana efterfrågade egenskaper kan exemplifieras genom citatet nedan som är från en intervju med en lärare i Norrköping som arbetar för att stödja elever att delta inom Ungt företagande.

Alla människor behöver tänka lite mer som en entreprenör.
I framtiden kommer vi att ha nya typer av medarbetare som
ibland är anställda och ibland är entreprenörer (Lärare inom UF,
Norrköping växer 2017, nr. 44, s. 22).

Kompetensförsörjningen lokalt påverkas av strukturen för den lokala arbetsmarknaden. Genom anställningar eller företagande sker en påverkan på den lokala utvecklingen; förvärvade kunskaper och kompetenser blir resurser inom och utanför den egna arbetsplatsen. I mer konkreta ordalag påverkas den lokala kompetensförsörjningen och kompetensutvecklingen genom

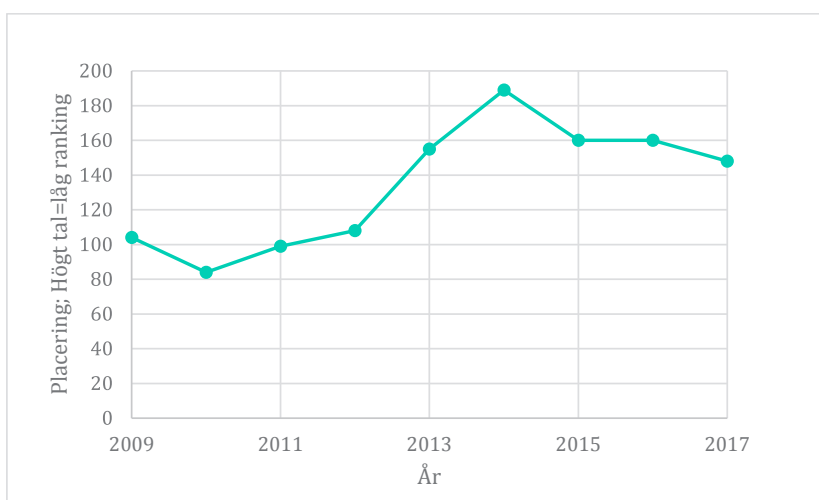
att anställda byter arbetsgivare eller väljer att etablera egna företag; genom externa relationer för försäljning, inköp och annan samverkan. Det är viktigt att uppmärksamma att anställda eller företagare inte kan betraktas som en statisk resurs som ska fylla fördefinierade behov på arbetsmarknaden. Den lokala arbetskraften (det vill säga arbetsmarknadens utbudssida) utgörs av aktörer som påverkar verksamhetsutvecklingen och därmed den framtida efterfrågan av arbetskraft. Hur detta samspel sker är relaterat till det lokala institutionella landskapet som diskuteras under nästa rubrik.

Lokalt klimat och lokal attraktionskraft

Genom en tidigare genomförd studie i Norrköping diskuterades hur individer påverkades av och påverkade det "kognitiva paradigmet" – som speglar de mjuka och informella faktorerna i det lokala klimatet (Fredin 2016). Det lokala klimatet är ett samlingsbegrepp i figur 2 för den lokala strukturen av formella och informella institutioner. Ordet paradigm signalerar att detta uppfattas som en förhållande som är jämförelsevis bestående över tiden. Ordet kognitiva syftar på uppfattningar. Ett gemensamt lokalt kognitivt paradigm kan betraktas som en resurs som bidrar till att skapa förtroende samt förenklar kommunikation och samarbeten. Det stabila i ett paradigm kan också ses som statistiskt och riskerar att skapa inlåsningar som medför tröghet och barriärer mot förnyelse. En känsla av tillhörighet till ett kognitivt paradigm kan innebära att man uppfattar förändringar och okända framtida villkor som hotfullt. Detta kan exemplifieras från intervjuer genomförda för den här studien, genom vilka en av respondenterna beskrev att "Gamla företag i Norrköping känner sig hotade nu [inför att Ostlänken ska byggas] – de ser att alla vill stödja nya men vi – vad ska vi göra? Man måste också stödja gamla och inte bara peppa nya...". Det är viktigt att reflektera över vad sådana uttryck representerar och att beakta hur det är möjligt att påverka att det råder en ändamålsenlig balans mellan, å ena sidan, trygghet som kan skapas genom stabilitet och, å andra sidan, öppenhet och motivation till förändring. Strukturumvandling är en ständigt pågående process med påverkan på förändring och omvandling från det som kan uppfattas som det stabila, välkända och trygga till det som är oerfaret och obekant. I många sammanhang skapar detta en känsla av osäkerhet och som i sin tur kan generera motstånd att "bjuda in" eller ge plats för nya aktörer som kan bidra till förnyelse. Dessa aktörer benämns av Fredin (2016) som "outsiders".

Ett välkänt exempel på en undersökning av det lokala klimatet i svenska kommuner är Svenskt näringslivs mätningar av det så kallade "lokala företagsklimatet". I denna mätning ingår både statistiskt mätbara förhållanden som exempelvis hushållens inkomster och andelen privata arbetsgivare såväl som mer subjektiva variabler som förväntningar och uppfattningar. Det senare mäts genom enkätundersökning (Svenskt näringslivs företagsklimat, hemsida). Resultaten från Svenskt näringslivs mätningar av det lokala

företagsklimatet positionerar de olika kommunerna i Sverige i en rankinglista; där den kommun med det mest positiva företagsklimatet är nummer ett. Att enskilda kommuners positioner på denna rankinglista varierar stort mellan olika år ger emellertid anledning att beakta svårigheten i att mäta det lokala klimatet. Figur 3 visar att det varit stora skillnader för Norrköping mellan enskilda år, vad gäller kommunens placering på Svenskt näringslivs rankinglista. I relation till litteraturen om hur lokala institutioner skapar ”trögheter”, långsam förändring och lokalt stigberoende för arbetsliv och näringsliv, finns det anledning att problematisera vad sådana snabba förändringar som sker inom rankingen enligt Svenskt näringsliv visar och om detta mått lyckas spegla de mer djupgående och inflytelserika strukturerna. Vidare framstår det inte finnas några enkelt påvisbara generella och direkta samband mellan kommunernas positioner på denna rankinglista och lokal tillväxt (Erlingsson och Sundell 2013; Erlingsson m. fl. 2011).

Figur 3. Norrköpings position i rankingen genom Svenskt Näringslivs mätning av lokalt näringslivsklimat. Not: Observera att ett högt tal är en låg ranking. Ranking är från 1 till 290 och som är en position per kommun i Sverige. Källa: Svenskt näringsliv, hemsida.

Norrköping är en kommun med omkring 140 000 invånare och tätorten Norrköping är en av Sveriges mellanstora städer och det ger anledning till att problematiserats på vilket sätt det går att identifiera och definiera ett sammanhållet lokalt kognitivt paradig. De lokala kognitiva paradigmen är sannolikt istället flera och överlappande, dessa kan stå i konflikt till varandra (Fredin 2016). Vilka kognitiva paradig som får inflytande påverkar hur resurser mobiliseras och hur den framtida utvecklingen sker. På så sätt kan det lokala klimatet i figur 2 liknas vid ett filter som allokera resurser och hand-

ling och därmed påverkar den lokala utvecklingen inklusive olika processer som formar den lokala arbetsmarknaden.

Det lokala klimatet definieras för den här rapporten som grundat på såväl formella institutioner som informella och det senare omfattar föreställningar och förväntningar. Det senare ger en bakgrund till att diskutera idealen att stärka platsers attraktivitet som ett medel för lokal utveckling. Att sträva efter att stärka attraktionskraften har engagerat kommunernas utvecklingsarbete sedan länge tillbaka. Detta skedde inom den tidigare periodens lokaliseringspolitik (Andersson m. fl. 1986) och sker inom samtidens lokala tillväxtpolitik (Syssner 2012). Att "attraktionskraft" är inskrivet i titeln för "En nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020" (Regeringskansliet 2015) signalerar att denna fråga alltjämt bedöms ha stor vikt. Ett medel för att skapa attraktionskraft och som också har direkta effekter på sysselsättningen är att stödja kulturen och de kreativa näringarna. Policyinterventioner inom detta område har integrerat kulturpolitiken och tillväxtpolitiken. Emellertid har stora förväntningar på tillväxteffekter av kulturella näringar inte helt kunnat infrias. Företagen inom dessa näringar har i många fall fåtal sysselsatta, anställningsförhållandena kan vara osäkra och lönerna låga. Här bör man emellertid också se till de indirekta effekterna av kulturella verksamheter och dess bidrag till att förstärka en plats attraktivitet som en resurs för lokal och regional utveckling. Ett exempel på detta är hur Norrköpings kommun genom olika strategier och insatser stöder kultursektorn. Kommunen har för sitt visionsdokument Norrköping 2035 formulerat målet att utveckla Norrköping till "En ledande kulturstad och Sveriges musikhuvudstad" (Norrköpings kommun 2016d). En framgång i denna riktning kunde konstaterats i november 2017; "Norrköpings framgångar som musikstad fortsätter. Nu har Norrköping antagits till UNESCO Creative Cities Network (UCCN) och därmed blir Nordens första musikstad i det globala nätverket för kreativa städer" (Norrköpings kommun, hemsida).

En ytterligare illustration på den kreativa sektorns utveckling och med empiri från Norrköping utgörs av beskrivningar av hur det har utvecklats en restaurangsektor med gott renommé. Lokal media uppmärksammar hur en lokal restaurang fått ett nationellt erkännande för sin kvalitet.

Det bubblar på stadens restaurangscen – och ett av lokomotiven är Östgöta Kök som satsar på bred front. Med fjolårets storsatsning på GIN har Norrköping välförtjänt hamnat på gastronomikartan (Norrköping växer 2017, nr. 44, s. 4).

Norrköping är exempel på en mellanstor kommun

De mellanstora städerna är viktiga att uppmärksamma utifrån sin funktion att utgöra noder i den regionala utvecklingen nationellt. De mellanstora städerna är ofta regionala inpendlingscentra och servicecentra och noder för

infrastruktur och andra servicefunktioner för sitt omland. Med bakgrund i att villkoren för regional utveckling skiljer sig i grunden mellan stad och land och mellan olika typer av stad och land, jämförs Norrköpings utveckling i den här rapporten med andra kommuner i Sverige med liknande storlek (jfr Tyler et al. 2017).

För denna jämförelse av Norrköping med andra mellanstora städer i Sverige har en grupp med tio kommuner som storleksmässigt sorterar efter Stockholm, Göteborg och Malmö valts ut. Sett till befolkningen hade dessa kommuner år 2016 mellan omkring 215 000 invånare (för Uppsala) och 110 000 (för Borås). Norrköpings kommun hade knappt 140 000 invånare år 2016. Denna grupp med tio kommuner har tillsammans över tiden i stort sett bibehållit sin andel av landets befolkning (sedan 1975) såväl som sin andel av landets arbetstillfällen (sedan 2008). Eftersom befolkningen i Sverige har ökat har dessa bibehållna andelar inneburit absolut tillväxt. Dessa mellanstora städernas sammantagna andel av landets sysselsättning är omkring 15 procent.

Tabell 2. Befolkningsutveckling och sysselsättningsutveckling (förvärvsarbetande dagbefolkning) för Sveriges 13 största kommuner. Kommunerna är sorterade efter befolkningsstorlek 2016. 2003 sker en uppdelning mellan Uppsala kommun och Knivsta kommun. Källa: SCB.

	Befolkning 1975	Befolkning 2016	Förändring (%) 1975-2016	Förvärvs- arbetande dagbefolkning 2008	Förvärvs- arbetande dagbefolkning 2016	Förändring (%) 2008-2016
Stockholm	665 202	935 619	41%	570 377	675 539	18%
Göteborg	444 651	556 640	25%	304 578	344 374	13%
Malmö	243 591	328 494	35%	151 137	176 030	16%
Andel av Sverige (för de 3 största)	16%	18%		23%	25%	
Uppsala	138 116	214 559	55%	88 888	104 643	18%
Linköping	109 236	155 817	43%	72 012	83 013	15%
Västerås	117 911	147 420	25%	64 888	71 801	11%
Örebro	117 837	146 631	24%	68 641	75 816	10%
Helsingborg	101 685	140 547	38%	63 908	70 923	11%
Norrköping	119 169	139 363	17%	58 190	65 034	12%
Jönköping	108 500	135 297	25%	65 165	73 151	12%
Umeå	75 290	122 892	63%	58 193	65 278	12%
Lund	76 284	118 542	55%	65 591	69 810	6%
Borås	105 177	109 880	4%	51 531	57 478	12%
Andel av Sverige (för de 10 mellanstora)	13%	14%		15%	15%	
Totalt för Sverige	8 208 442	9 995 153	22%	4 406 789	482 8325	10%

Tabell 2, som visar befolkningsutvecklingen över en längre period från 1975 till 2016, visar att Norrköping har haft en långsam tillväxt i jämförelse med de andra mellanstora städerna. Sett till förändringen för den förvärvsarbetande dagbefolkningen i Norrköpings kommun sedan 2008 är emellertid tillväxten högre än för riket och i nivå med många andra mellanstora kommuner.

Statistik över arbetslöshetsnivåer för de tio mellanstora kommunerna visar konjunkturrellt varierande arbetslöshetstal, kvarstående strukturell arbetslöshet och strukturella skillnader mellan olika kommuner. Norrköping har under en längre period, i jämförelse med andra mellanstora kommuner, haft en hög arbetslöshet. År 2008 var året då den internationella finanskrisen uppstod och som skapade en period av lågkonjunktur. År 2015 var konjunkturläget emellertid starkt och denna konjunkturuppgång har fortsatt fram till den period då den här rapporten skrivs.

Jämförelser av arbetslöshet mellan olika tidpunkter ska tolkas med försiktighet, eftersom enskilda år utgör specifika positioner i konjunkturcykler som får platsspecifika effekter som kan vara tillfälliga. Med denna aktsamhet som utgångspunkt kan man emellertid observera att Tabell 3 visar att för flera av kommunerna är nivåerna för arbetslöshet på liknande nivåer vid periodens början och slut. Uppsala, Linköping, Örebro och Umeå hade år 2015 nivåer för arbetslöshet som var under genomsnittet för de tio mellanstora kommunerna. Örebro och Umeå utmärker sig med påtagligt sänkta arbetslöshetsnivåer. I kontrast till detta har Norrköping ökat sin arbetslöshet över perioden. Norrköping och Helsingborg har liknande höga andelar för arbetslöshet 2008 såväl som 2015.

Tabell 3. Andel öppet arbetslösa (procent), 2008 och 2015. Kommunerna är sorterade enligt kodordningen för offentlig svensk statistik. Källa: SCB.

	Andel öppet arbetslösa (procent)	
	2008	2015
Uppsala	5,0	4,9
Linköping	5,5	5,1
Norrköping	7,3	7,9
Jönköping	5,4	5,4
Lund	4,3	4,8
Helsingborg	6,9	8,0
Borås	6,4	6,3
Örebro	7,2	5,8
Västerås	7,2	6,8
Umeå	6,2	5,3
Genomsnitt för tio mellanstora kommuner	6,14	6,03

Dessa jämförelser mellan de mellanstora städerna visar sålunda att Norrköpings arbetslöshet är avvikande hög i relation till andra kommuner som är ungefär lika stora. Det ger anledning att se till vad som är hinder för tillväxt av arbetsmarknaden här. För diskussionen om detta riktas ett intresse mot utvecklingen av arbetsmarknadens utbud- såväl som efterfrågesida i Norrköping. Detta ger ett underlag för att diskutera möjliga insatser för att förstärka och sprida processer som skapar en växande arbetsmarknad lokalt och därmed minskad arbetslöshet.

Norrköpings arbetsmarknad i jämförelse

I det här avsnittet beskrivs arbetsmarknaden i Norrköping i jämförelse med nio andra mellanstora städer i Sverige. De empiriska data som används är statistiska data och annan sekundärdata. Avsnittet är indelat i tre delar. Den första delen beskriver den totala förändringen av sysselsättningen; både med avseende på förvärvsarbetande dag- och nattbefolkning. Sedan följer ett avsnitt om fördelningen av sysselsättningen mellan näringsgrenar och sektorer. Avsnitt tre beskriver humankapital och kompetensförsörjning från några olika variabler; utbildningsnivåer, föreställningar om kompetensförsörjning samt inkomstnivåer.

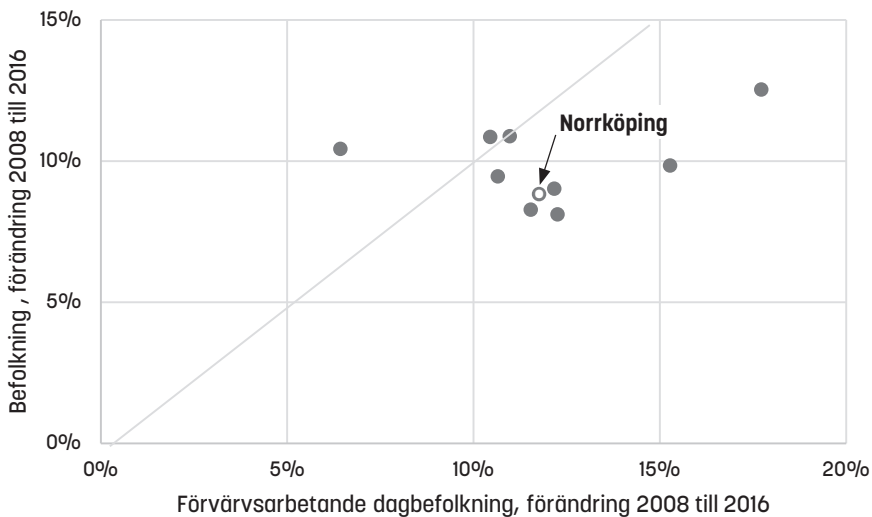
Motivet till att jämföra utvecklingen i Norrköping med nio andra mellanstora städer beskrivs ovan. Detta har sin bakgrund i att strukturomvandlingen och arbetsmarknadens utveckling sker geografiskt ojämnt och att sådan omvandling skiljer sig mellan olika typer av orter och städer. Genom att jämföra Norrköping med nio andra kommuner i Sverige med liknande befolkningsstorlek relateras den lokala utvecklingen med utvecklingen i andra kommuner där effekter av strukturomvandlingen kan förväntas vara likartade.

Förändringen av förvärvsarbetande dag- och nattbefolkning

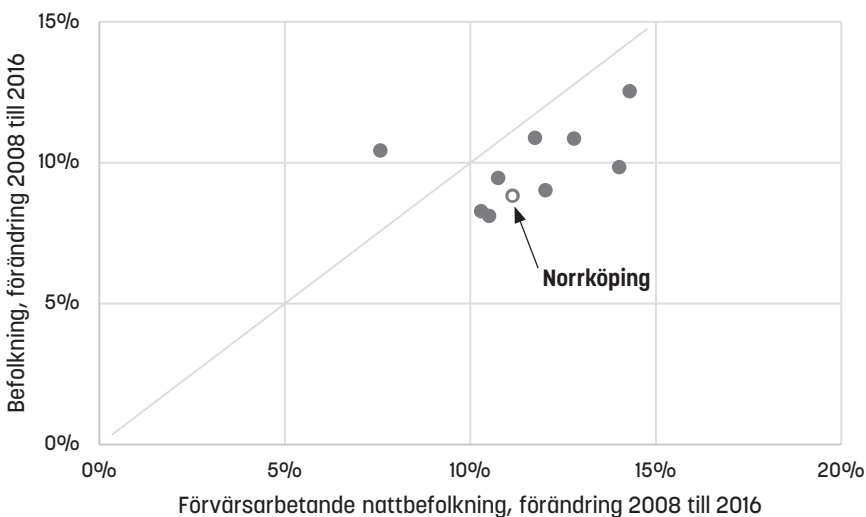
För att inleda beskrivningen av arbetsmarknadens utveckling i Norrköping relateras förändringen av sysselsättningen med befolkningsökningen. Sysselsättningen mäts i termer av förvärvsarbetande dag- eller nattbefolkning. Perioden för serien av tre diagram är 2008 till 2016 (figur 4–6). Under denna period ökade den förvärvsarbetande dagbefolkningen i Norrköpings kommun med knappt 7 000 personer. Det motsvarar en ökning på 11 procent. Det totala antalet sysselsatta i Norrköpings dagbefolkning var år 2016 omkring 65 000 personer.

I första figuren (figur 4) jämförs den procentuella förändringen av den förvärvsarbetande dagbefolkningen med den procentuella förändringen av befolkningen. Den förvärvsarbetande dagbefolkningen utgörs av sysselsatta som har sin anställning eller sitt företagande lokaliserat inom respektive kommun. Den andra figuren (figur 5) jämför procentuell förändring av den förvärvsarbetande nattbefolkningen med den procentuella förändringen av befolkningen. Den förvärvsarbetande nattbefolkningen utgörs av befolkningens anställning eller företagande oavsett var arbetsstället är lokaliserat.

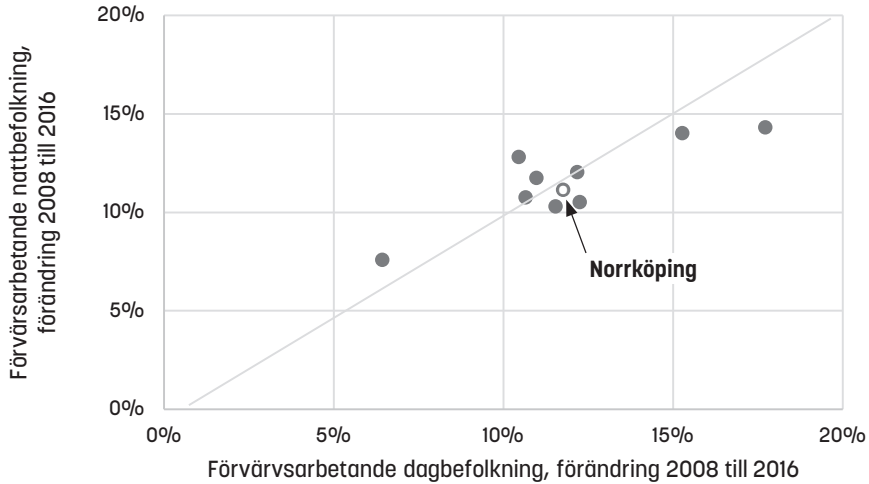
De städer som är placerade till höger (nedanför) den diagonala linjen i figurerna 4 och 5 har för perioden 2008 till 2016 haft en större procentuell tillväxt för förvärvsarbete än för befolkningen. Här kan man se att de flesta mellanstora kommunerna ökat antalet förvärvsarbetande mer än sin befolkning. Det gäller i högre grad för nattbefolkningen än för dagbefolkningen. Att den förvärvsarbetande dagbefolkningen ökar för de flesta kommuner i en snabbare takt än för befolkningen kan betraktas som en effekt av att dessa kommuner i många fall är nettoinpendlingskommuner.

Figur 4. Procentuell förändring för förvärsarbetande dagbefolkning jämfört med befolkningen i tio mellanstora kommuner, 2008-2016. Norrköping är markerad med ring och med pil. För lista över dessa kommuner, se tabell 4. Källa: SCB, RAMS.

Figur 5. Procentuell förändring för förvärsarbetande nattbefolkning jämfört med befolkningen i tio mellanstora kommuner, 2008-2016. Norrköping är markerad med ring och med pil. För lista över dessa kommuner, se tabell 4. Källa: SCB, RAMS.

Figur 6. Procentuell förändring av förvärsarbetande nattbefolkning och dagbefolkning i tio mellanstora kommuner, 2008–2016. Norrköping är markerad med ring och med pil. För lista över dessa kommuner, se tabell 4. Källa: SCB, RAMS.

Figur 6 jämför procentuell förändring för förvärsarbetande natt- och dagbefolkning. Den visar att fem av kommunerna har ökat sin dagbefolkning mer än sin nattbefolkning. För tre av kommunerna (Lund, Helsingborg och Örebro) råder det motsatta förhållandet. Markeringen för två kommuner är på linjen i figur 6. Norrköping placerar sig strax under linjen och detta illustrerar att ökningen av dagbefolkningen har varit en aning starkare än ökningen av förvärsarbetande nattbefolkning. Denna utveckling; att dagbefolkningen ökar snabbare än nattbefolkningen kan tolkas som en indikator på att kommunens roll som regionalt centrum för arbetsmarknad har förstärkts. Mer specifika förklaringar till de hur de olika kommunerna positionerar sig i det tre diagrammen (figur 4–6) omfattar bland annat deras geografiska läge i ett vidare omland; om det exempelvis har funnits växande efterfrågan på arbetskraft i angränsande kommuner eller om man är lokaliserad på pendlingsavstånd till storstädernas växande arbetsmarknader.

Tabell 4 sammanfattar utvecklingen av antalet sysselsatta samt relationerna mellan dag- och nattbefolkning i de tio mellanstora kommunerna. Den mest expansiva kommunen under den här perioden är Uppsala, följt av Linköping. Norrköpings tillväxt ligger i nivå med medelvärdet (för dagbefolkningen) eller något under medelvärdet (för nattbefolkningen) för de tio kommunerna. I Norrköping är dagbefolkningen endast en aning större än nattbefolkningen. Detta är den lägsta nivån för detta överskott, undantaget Uppsala där relationen är den motsatta och som innebär att nattbefolkningen är större än dagbefolkningen. Denna relation för Norrköping indikerar att

den lokala arbetsmarknaden inte fungerar som ett regionalt centrum med betydande nettoinflöden av arbetskraft.

Tabell 4. Förvärvsarbetande dag- och nattbefolkning 2016 och förändring 2008-2016. Kommunerna är sorterade enligt kodordningen för offentlig svensk statistik. Källa: SCB, RAMS.

	Dagbef 2016	Nattbef 2016	Dagbef förändring 2008-16	Nattbef förändring 2008-16	Dagbef/ Nattbef 2008	Dagbef/ Nattbef 2016
Uppsala	104 643	106 689	18%	14%	95%	98%
Linköping	83 013	74 977	15%	14%	110%	111%
Norrköping	65 034	64 263	12%	11%	101%	101%
Jönköping	73 151	68 201	12%	11%	106%	107%
Lund	69 810	54 036	6%	8%	131%	129%
Helsingborg	70 923	64 191	11%	12%	111%	110%
Borås	57 478	53 418	12%	10%	106%	108%
Örebro	75 816	71 097	10%	13%	109%	107%
Västerås	71 801	69 968	11%	11%	103%	103%
Umeå	65 278	62 961	12%	12%	104%	104%
Samtliga 10 mellanstora kommuner	736 947	689 801	12%	12%	106%	107%

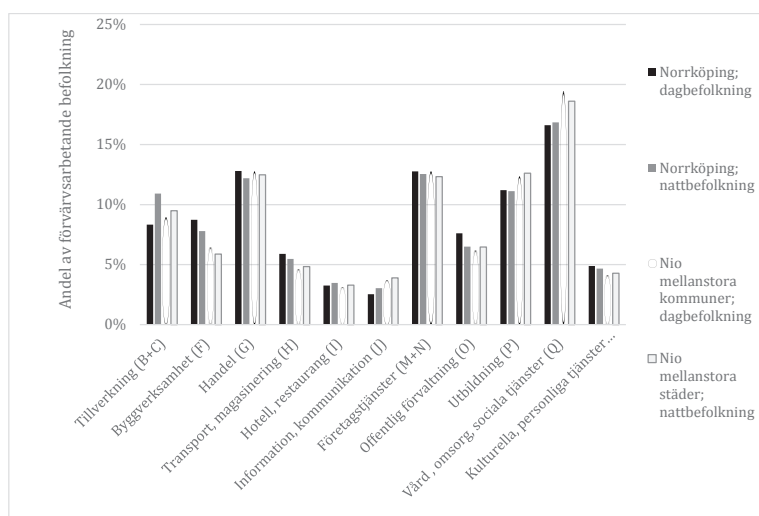
Näringsgrenar och sektorer

Näringsgrenar är en etablerad kategorisering för beskrivningar av sysselsättningen utifrån offentlig statistik. Denna följer internationellt överenskomna standards och för den svenska offentliga statistiken används benämningen Svensk näringsgrensindelning (SNI). Den mest aggregerade nivån (SNI 1-siffernivå) för denna indelning omfattar 15 näringsgrenar plus okänd verksamhet. På denna indelningsnivå med avseende på Norrköping år 2016 var Finans- och försäkringsverksamhet med knappt 500 sysselsatta den minsta näringen. I kontrast var Vård och omsorg med omkring 10 800 sysselsatta den största näringsgren. Sådana storlekskillnader gör att jämförelser mellan näringsgrenar med avseende på procentuella förändringar kan vara missvisande. Ytterligare en orsak till att statistik över näringsgrenar ska tolkas med försiktighet är att klassificeringen av enskilda verksamheter och företag kan vara instabil. Ett exempel på det senare är att företaget Ericsson sedan januari 2015 omklassificerades från industriföretag till tjänsteföretag till att ingå i näringen "utgivning av annan programvara, datorprogrammering och naturvetenskaplig och teknisk forskning och utveckling" (Almega, hemsida). I och med detta har siffror för hela Sveriges tjänsteproduktion ökat påtagligt.

Trots dessa problem är det motiverat att använda sig av näringslivsindelning eftersom det är en starkt etablerad kategorisering och på så sätt ger möjligheter till jämförelser över tid och mellan regioner och länder.

I figur 7 illustreras andelen sysselsatta för de näringar (på SNI 1-siffernivå) som har tre procent eller mer av samtliga förvärvsarbetande; i Norrköping respektive i de övriga 9 mellanstora städerna sammantaget för år 2016. För de flesta näringar är andelarna i Norrköping nära genomsnittet för de andra nio mellanstora städerna. En betydande avvikelse, emellertid, är för Vård och omsorg som sysselsätter en mindre andel i Norrköping. Detta gäller både för dag- och nattbefolkningen. Störst skillnad mellan andelar för dag- och nattbefolkning inom en enskild näring med avseende på Norrköping är för tillverkning. Detta avspeglar utpendling från Norrköping av förvärvsarbetande som har sin sysselsättning inom företag som kategoriseras som tillverkningsverksamhet.

Näringsar vars dagbefolkning i Norrköping har ökat med mer än 500 förvärvsarbetande under perioden 2008 till 2016 omfattar Byggverksamhet (omkring 900), Företagstjänster (omkring 1 700), Offentlig förvaltning (drygt 1 000), Utbildning (knappt 1 200), vård- och omsorg (omkring 1 600), samt Kulturella och personliga tjänster (drygt 800). Den huvudsakliga minskningen har skett inom Tillverkning med omkring 1 800 förvärvsarbetande. Några av de tillväxande näringarna är dessutom jämförelsevis stora i Norrköping; detta omfattar Byggverksamhet samt Kulturella och personliga tjänster.

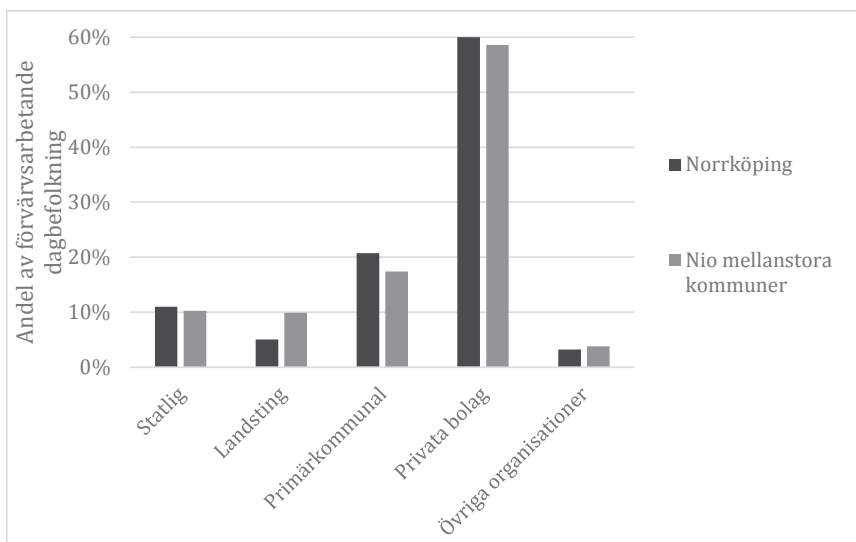

Figur 7. Andel av förvärvsarbetande i dag- och nattbefolkning 2016 för näringsgrenar på SNI 1-siffernivå och med tre procent eller mer av de förvärvsarbetande i Norrköpings kommun. Norrköpings kommun jämförs med nio mellanstora kommuner i Sverige. För lista över dessa kommuner, se tabell 4. Källa: SCB, RAMS.

Ett annat sätt att beskriva den lokala sysselsättningsstrukturen är indelningen i olika sektorer med avseende på den offentliga sektorn (stat, landsting, kommun), privat sektor och övriga organisationer (inklusive ideella organisationer). Här är skillnaderna mellan Norrköping och de nio andra mellanstora kommunerna – i jämförelse med fördelningen mellan näringsgrenarna – en aning mer iögonfallande; framförallt med en liten sysselsättning i Norrköping inom landsting, en stor sysselsättning inom kommunen samt en något mindre sysselsättning inom övriga organisationer. Vad gäller den jämförelsevis större sysselsättningen inom kommunal sektor är det möjligt att den har sin förklaring i en liten nettoinpendling till kommunen och som kan innebära att tjänster riktade till den lokala marknaden utgör en relativt sett stor andel av sysselsättningen i Norrköping. För den kategori som ibland benämns lokala hushållstjänster är kommunen en stor arbetsgivare med avseende på vård, omsorg, utbildning, etc. Den jämförelsevis stora andelen sysselsatta inom kommunal sektor i Norrköping kan möjligtvis även avspegla att privatiseringen av lokala hushållstjänster skett i mindre utsträckning.

Skillnaden i andelen sysselsatta inom landstinget i Norrköping jämfört med de andra mellanstora kommunerna är mycket stor. Denna avvikelse för Norrköping är en struktur sedan länge tillbaka och förklarades i en skrift från 1980-talet med att den lägre andelen för sysselsatta inom landstinget beror på att regionsjukhuset är lokaliserat i Linköpings kommun (Andersson m. fl. 1986). Andelen för sysselsatta i landstinget i Norrköping år 2016 är 5 procent, genomsnittet för övriga kommuner är 10 procent. Denna skillnad (det vill säga 5 procent av samtliga sysselsatta i Norrköpings dagbefolkning) motsvarar i absoluta tal mer än 3 000 personer.

Sysselsättningen inom den statliga sektorn i Norrköping har i betydande grad sin bakgrund i besluten under 1970-talet att lokalisera statliga verk här. Detta handlade då om Kriminalvårdsstyrelsen, Statens invandrarverk, Luftfartsverket, Sjöfartsverket och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) (Andersson m. fl. 1986). Sedan dess har det skett olika omorganiseringar inom dessa verk och förändringar vad gäller sammansättningen av den statliga sektorn i Norrköping. Andelen sysselsatta inom denna sektor i Norrköping år 2016 motsvarar andelen för övriga nio mellanstora städer. Vidare kan man notera att figur 8 visar en mindre andel sysselsatta i övriga organisationer i Norrköping, jämfört med de andra nio städerna. Den privata sektorn sysselsatte år 2016, 60 procent av alla sysselsatta av Norrköping förvärvsarbetande dagbefolkning.

Figur 8. Andel av förvärsarbetande dagbefolkning per sektorer i Norrköping i jämförelse med nio andra mellanstora kommuner, år 2016. För lista över dessa kommuner, se tabell 4. Källa: SCB, RAMS.

Diversifiering

Diskussioner om lokal och regional hållbar ekonomisk utveckling lyfter ofta fram frågan om diversifiering och att den önskvärda strukturen är att den lokala sysselsättningen är fördelad mellan många näringar. Analyser över den regionala diversifieringen gör exempelvis Tillväxtanalys (2016) i sin årliga rapport över regional tillväxt. En diversifiering med verksamheter inom många olika näringar anses minska sårbarheten och öka möjligheten för samverkan och tillgång till olika resurser och kompetenser. Att räkna näringsgrenar kan emellertid också vara missvisande eftersom systemet för näringsgrensindelningen innebär att detaljnivån varierar. Exempelvis är tillverkning indelad i djupt specialiserade näringar medan tjänster är aggregerade i näringar med många fler sysselsatta.

I en analys utifrån SNI 2-siffernivå framgår det att antalet näringar för respektive mellanstor kommun endast varierar något; från 68 näringar i Borås till 73 i Helsingborg. Norrköping har sysselsättning i 70 näringar på 2-siffernivå. Vidare är en stor andel av sysselsättningen koncentrerad till ett fåtal näringar på 2-siffernivå. Tabell 5 listar de tio största näringarna för respektive kommun. Tabellens rader är sorterade i storleksordning sett till sysselsättningen i Norrköping 2015. De tre största näringarna för respektive kommun är markerade i mörkt grått med vita siffror. Här kan vi se att Utbildning är den största näringen för samtliga tio kommuner och att Hälso- och sjukvård är nummer två med ett undantag. Detta undantag är Norrköping. Den pro-

centuella skillnaden för sysselsättning inom Hälso- och sjukvård enligt denna indelning på SNI 2-siffernivå mellan Norrköping (6 procent) och Linköping (drygt 9 procent) motsvarar omkring 2 000 personer. Att denna skillnad motsvarar mindre absoluta tal än vad skillnaden för hela landstingssektorn gör, enligt beskrivningen ovan, beror på att hela landstingssektorn inte ryms inom Hälso- och sjukvård enligt indelningen på SNI 2-siffernivå.

I Norrköping är Offentlig förvaltning nummer två sett till andelen sysselsatta av den förvärvsarbetande dagbefolkningen. Detaljhandel är nummer tre. Offentlig förvaltning är en av de största näringarna i Norrköping såväl som i fler än hälften av de andra kommunerna. I kontrast till detta är däremot Detaljhandel en aning överrepresenterat i Norrköping. Ytterligare två näringar som utmärker Norrköping med många sysselsatta är Bemanning (detta är en delsektor av företagstjänster i figur 7) samt Papperstillverkning. Vidare framkommer att Byggverksamhet är en stor arbetsmarknad i flera av kommunerna, inklusive Norrköping. Tillverkningsindustrin är i många fall ojämnt lokaliserad och inom denna bransch är Papperstillverkning (redan omnämnt ovan) viktigt för Norrköping. Andra exempel på betydande industri-sysselsättning för de andra mellanstora kommunerna är inom tillverkning av maskiner, fordon, transportmedel och elapparatur. För sju av de tio mellanstora kommunerna ingår tillverkning som en av de tio största näringarna sett till sysselsättningen. Undantagna från detta är Uppsala, Helsingborg och Borås. Det betyder att många mellanstora kommuner har en sårbarhet i relation till industrins omvandling.

Tabell 5. De tio största näringsgrenarna (SNI 2-siffernivå) för mellanstora kommuner med avseende på förvärvsarbetande dagbefolkning 2015. Not: Siffrorna anger rangordning för respektive kommun (mörka fält med vit siffra de tre största näringarna; mörka fält med svart siffra näringarna 4–6 i rangordning; gråa fält med svart siffra näringarna 7–10 i rangordning). Källa: SCB, RAMS.

	Norrköping	Uppsala	Linköping	Jönköping	Lund	Helsingborg	Borås	Örebro	Västerås	Umeå
Utbildning	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Offentlig förvaltning och försvar; obligatorisk socialförsäkring	2	3	3	3	5	5	7	3	5	3
Detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar	3	4	5	4	6	4	3	4	4	4
Hälso- och sjukvård	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Specialiserad bygg- och anläggningsverksamhet	5	5	8	8		6	9	8	7	7

Vård och omsorg med boende	6	6	6	5	8	9	8	5	9	6
Öppna sociala insatser	7	7	10	7	7	8	5	6	8	5
Parti- och provisionshandel utom med motorfordon	8			6	3	3	4	7	6	8
Arbetsförmedling, bemanning och andra personalrelaterade tjänster	9						6			
Pappers- och pappersvarutillverkning	10									
Landtransport; transport i rörsystem						7	10	10	10	
Tillverkning av övriga maskiner				9	10			9		
Magasiner och stödtjänster till transport				10		10				
Arkitekt- och teknisk konsultverksamhet; teknisk provning och analys		10	9							
Dataprogrammering, datakonsultverksamhet o.d.			7		9					
Vetenskaplig forskning och utveckling		8			4					
Restaurang-, catering och barverksamhet										10
Restaurang-, catering och barverksamhet		9								
Tillverkning av motorfordon, släpfordon och påhängsvagnar										9
Tillverkning av andra transportmedel			4							
Tillverkning av elapparatur										

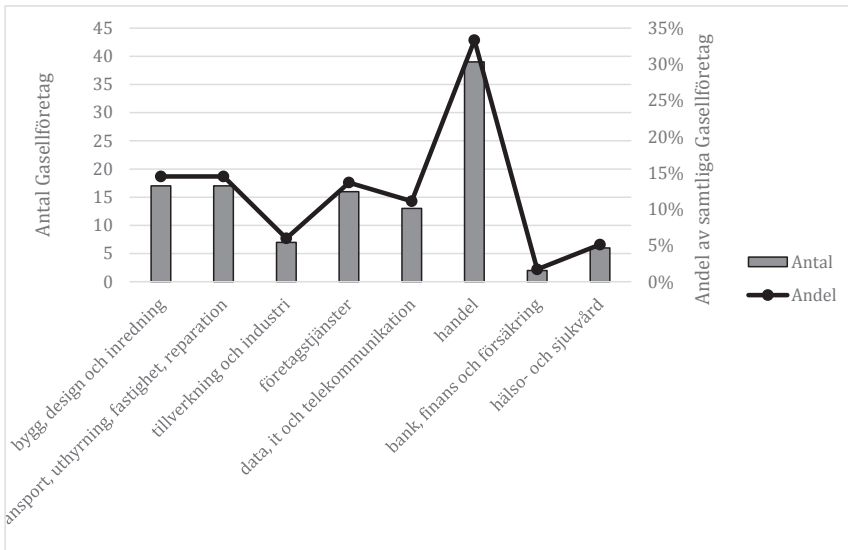
Konjunkturuppgången har olika lokala profiler

De allra senaste årens ekonomiska utveckling har inneburit en kraftig högkonjunktur. Denna har skapat en ökad efterfrågan på arbetskraft och snabbt växande företag. I Sverige identifierar Dagens Industri sedan 2000 årligen snabbväxande företag i Sverige som uppfyller kriterier för ett Gasellföretag. Detta är en benämning som har sitt ursprung i USA. Följande kriterier måste uppfyllas för att ett företag ska utses som en Gasell.

- en omsättning som överstiger 10 Mkr
- minst tio anställda
- minst fördubblat sin omsättning, om man jämför det första och det senaste räkenskapsåret
- ökat sin omsättning varje år de senaste tre åren
- ett samlat rörelseresultat för de fyra räkenskapsåren som är positivt
- i allt väsentligt vuxit organiskt, inte genom förvärv eller fusioner
- sunda finanser

Beroende på faser i strukturomvandlingen fördelar sig dessa Gasellföretag för olika år mellan olika näringsgrenar. Figur 9 visar denna fördelning för 2015 med avseende på de företag som var lokaliserade i kommunerna som i den här rapporten benämns de mellanstora städerna (samtliga tio undantaget Jönköping). Flest antal Gasellföretag för 2015 fanns inom handel, följt av bygg, transport och företagstjänster. Eftersom den årsspecifika sammansättningen av Gasellföretag är ombytlig behövs ett längre perspektiv för att förstå hur långsiktiga strukturförändringar och kortare konjunkturförändringar (som kan ha stor inverkan på tillväxt för Gasellföretag) samspelar. Vad som är konjunkturbetingat och kortvarigt respektive strukturomdanande och långvarigt blir tydligt först i efterhand. Det betyder att en kommuns strategiska relationer till växande företag alltid sker i ett sammanhang av ovisshet inför vad det kan generera för effekter på lite längre sikt.

Vad gäller fördelningen mellan de mellanstora kommunerna (undantaget Jönköping som inte är med i denna sammanställning) fanns det minsta antalet Gaseller för 2015 i Norrköping (7 stycken) och här var även det minsta antalet näringar representerade. Gasellföretagen 2015 i Norrköping fanns inom bygg, handel och fastighetsverksamhet. Kontrasten är stor i jämförelse med 2016 då det fanns mer än dubbelt så många (17 Gasellföretag) i Norrköping och genom vilka ett större antal näringar var representerade. Gasellföretagen i Norrköping för 2016 beskrivs mer i detalj i nästa avsnitt.

Figur 9. Fördelningen av 117 Gasellföretag 2015 mellan näringsgrenar i nio mellanstora städer. Absoluta tal och procentuell andel för respektive näring av samtliga 117 företag. Not: De mellanstora städerna som ingår här är Uppsala, Linköping, Norrköping, Lund, Helsingborg, Borås, Örebro, Västerås och Umeå. Källa: Dagens industri, 5 oktober 2016.

Kompetensförsörjning och utbildningsnivåer

Figur 2 som illustrerar perspektivet för den här rapporten omfattar en cirkel för arbetsmarknadens utbudssida. Detta omfattar frågan om kompetensförsörjning. Många studier om kompetensförsörjning och humankapital utgår från variabeln utbildning och fokuserar högutbildade (som syftar på personer som har en eftergymnasial utbildning). På en generell nivå finns det samband mellan, å ena sidan, andelen personer i arbetskraften som har hög utbildning och, å andra sidan, lokal sysselsättningstillväxt. Detta kan härledas till direkta effekter; det vill säga att kunskap via högutbildade bidrar till att driva och förstärka innovationer, effektivitet, organisationsutveckling, marknadsexpansion, intäkter, etc. Från ett geografiskt perspektiv med avseende på regional utveckling har man också identifierat indirekta lokala spridningseffekter som skapas genom tillgång till högutbildad arbetskraft. Detta omfattar effekter som generellt sett starkare arbetsmarknadsintegration (även för lågutbildade), upplevd livskvalitet och en god sammanhållning i civilsamhället (Di Cataldo och Rodríguez-Pose 2017).

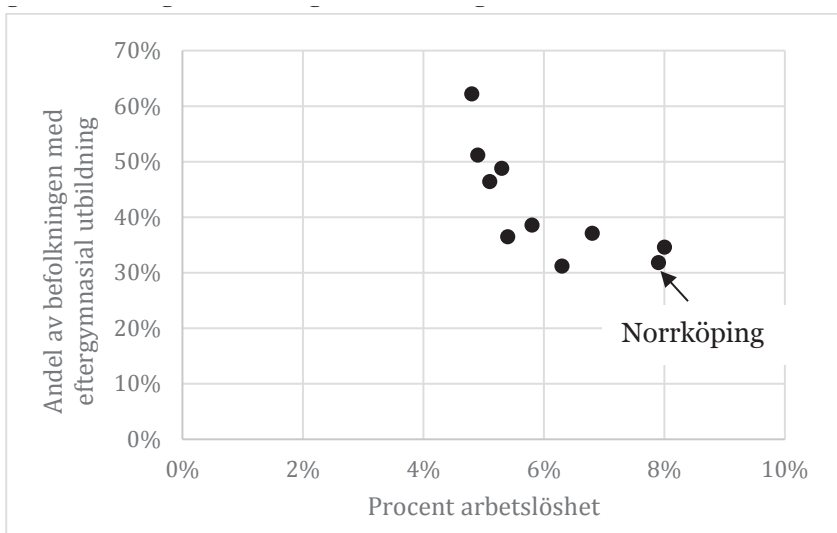
Tabell 6 jämför befolkningens utbildningsstruktur i Norrköping med de övriga nio mellanstora städerna i Sverige för år 2016. Den största procentuella avvikelserna är för personer som har en eftergymnasial utbildning som är tre

år eller längre. Denna differens motsvarar drygt 7 000 personer, det vill säga att denna grupp skulle vara 7 000 personer fler om andelen av befolkningen i Norrköping med sådan eftergymnasial utbildning skulle motsvara andelen för befolkningen i övriga mellanstora städer (det vill säga 25 procent). En annan avvikelse för utbildningsstrukturen i Norrköping är att andelen av befolkningen med kortare gymnasial utbildning är jämförelsevis stor i Norrköping. Detta ska förstås utifrån att yrkesutbildningar från gymnasiet under tidigare system omfattade två år.

Tabell 6. Högsta utbildningsnivåer för den lokala befolkningen år 2016; andelar för befolkningen i Norrköping respektive i övriga nio mellanstora kommuner sammantaget. Övriga mellanstora kommuner omfattar Uppsala, Linköping, Jönköping, Lund, Helsingborg, Borås, Örebro, Västerås och Umeå. Källa: SCB, Befolkningsstatistik.

	Norrköpings kommun	Nio mellanstora kommuner
Förgymnasial utbildning kortare än 9 år	6%	4%
Förgymnasial utbildning, 9 (10) år	14%	11%
Gymnasial utbildning, högst 2 år	22%	17%
Gymnasial utbildning, 3 år	24%	22%
Eftergymnasial utbildning, mindre än 3 år	14%	16%
Eftergymnasial utbildning, 3 år eller mer	18%	25%
Forskarutbildning	1%	2%
Uppgift om utbildningsnivå saknas	2%	2%
	100%	100%

Diagrammet i figur 10 visar relationen mellan eftergymnasial utbildning i befolkningen och arbetslöshet för de tio mellanstora kommunerna. Norrköpings position i nedre högra hörnet av diagrammet är markerad. Denna position i diagrammet betyder att Norrköping är en av de kommuner i den här gruppen som har högst arbetslöshet och lägst andel eftergymnasialt utbildade. Diagrammet visar att det finns en generell samvariation mellan arbetslöshetsnivå och andelen av befolkningen som har eftergymnasial utbildning. Men eftersom punkterna i figuren inte placerar sig på en sammanhållen rak linje visar diagrammet även att andelen av befolkningen med eftergymnasial utbildning är en av flera variabler som tillsammans kan förklara de varierande arbetslöshetsnivåerna. Exempelvis har Borås kommun, med ungefär samma andel eftergymnasialt utbildade (31 procent) som Norrköping, en betydligt lägre arbetslöshet (6 procent). Ytterligare en illustration på att samvariationen i figuren ser olika ut är att arbetslösheten i Jönköping (5 procent) är betydligt lägre än i Västerås (7 procent) trots att utbildningsnivån är ungefär lika i dessa kommuner (36-37 procent).

Figur 10. Andelen av befolkningen 16–74 år med eftergymnasial utbildning och andelen arbetslösa i 10 mellanstora kommuner, år 2015. För lista över dessa kommuner, se tabell 4. Källa: SCB.

Tabell 6 visar att stora andelar av befolkningen i Norrköping har gymnasieutbildning som sin högsta utbildning (46 procent i Norrköping och 38 procent i övriga mellanstora kommuner), och det är viktigt att beakta hur denna arbetskraft har en betydelse för den lokala utvecklingen av arbetsmarknaden. För kommunerna är gymnasieskolan ett centralt uppdrag. För Norrköping framkommer emellertid strukturproblem för denna nivå i utbildningssystemet liksom för grundskolan. Detta kan illustreras med uppgifter om att endast drygt 76 procent av eleverna i åk 9 är behöriga till gymnasieskolan (att jämföras med 80 procent för SKLs kommungrupp stora städer); och att 80 procent av lärarna i grundskolan har högskoleexamen med pedagogik (att jämföras med 87 procent för stora städer). Vidare är meritvärdena låga för eleverna i grundskolan i Norrköping. Vad gäller fördelningen av eleverna i gymnasiet mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program avviker detta påtagligt från andra stora städer. Andelen gymnasieelever på högskoleförberedande program i Norrköping är 50 procent (jämfört med 57 procent för stora städer) och 32 procent följer yrkesprogram (att jämföras med 26 procent för gruppen med 21 stora städer enligt SKLs kategorisering). Statistik för ungdomar ett år efter gymnasiestudier visar att i Norrköping har 18 procent en etablerad ställning på arbetsmarknaden. Detta motsvarar en lägre andel etablerade än för Östergötlands län i sin helhet (Siris; Kolada).

Det sammantagna intrycket från dessa siffror är att elever i Norrköping uppvisar i jämförelsevis svaga skolresultat och att många ungdomar är inriktade på att avsluta sin utbildning med gymnasieskolan och inte planerar för att studera vidare på universiteten. Samtidigt är etableringsandelen låg för

eleverna i Norrköping i jämförelse med sammantagna siffror för Östergötlands län. Dessa förhållanden ger en bakgrund till att Norrköpings strategi för att minska arbetslösheten skriver fram mål om att förstärka skolresultaten (Norrköpings kommun 2016a).

Uppfattningar om kompetensförsörjning

Utbildningsfrågan i den här rapporten är relevant utifrån frågan om kompetensförsörjning för den lokala arbetsmarknaden. I Svenskt näringslivs årliga enkätundersökning – som är en del av deras mätning av det lokala företagsklimatet – ingår en fråga om uppfattningen om kompetensförsörjning. Enkäten riktar sig till företagare och till politiker i Sveriges olika kommuner. Genom enkäten gör respondenterna en bedömning enligt en skala från 1 = dåligt till 6 = utmärkt. Som bakgrund till enkätfrågan om kompetensförsörjning skriver Svenskt näringsliv följande:

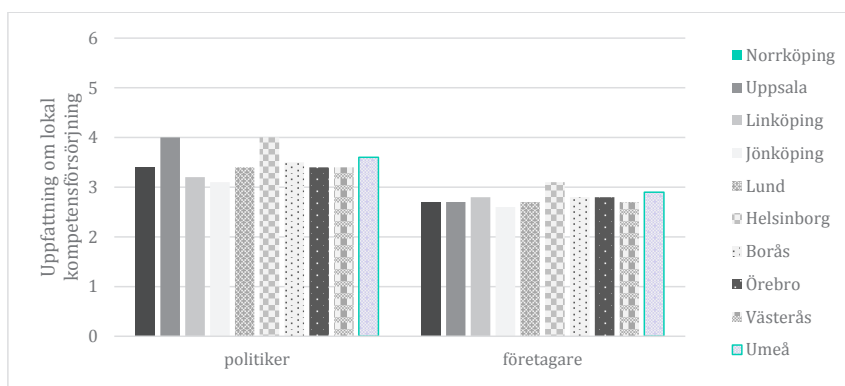
Tillgången på arbetskraft med relevant kompetens är en faktor som i stor utsträckning påverkar företagets möjligheter att växa. Enligt Svenskt Näringslivs rekryteringsenkät misslyckas företag med en av fem rekryteringar. Den enskilt största förklaringen till företagets svårigheter att rekrytera är brist på personer med rätt yrkeserfarenhet (Svenskt näringslivs hemsida).

Det här citatet beskriver att man betraktar kompetensförsörjning som en bredare fråga än att endast handla om formella utbildningsnivåer; även yrkeserfarenheter ingår som en viktig del. Diagrammet i figur 11 som visar enkätsvaren för 2017 på frågan om kompetensförsörjning illustrerar att det var små skillnader i svaren mellan de tio mellanstora kommunerna; ju lägre stapel desto större missnöje. Politikerna är generellt sett mer nöjda än företagarna. Stapeln längst till vänster är för Norrköpings kommun. Här kan vi se att politikernas missnöje med kompetensförsörjning i Norrköping inte alls är särskilt utmärkande. Man är ungefär lika nöjd i flera av de andra städerna. I Linköping och Jönköping ger politikerna uttryck för att vara mindre nöjda med kompetensförsörjning än vad man är i Norrköping. Företagarna är mindre nöjda generellt sett i alla kommunerna än vad politikerna är. För denna grupp har Norrköping, Uppsala, Jönköping Lund och Västerås de lägsta värdena. Emellertid är inte skillnaderna stora.

Om man ser till svaret på denna fråga och hur det har varierat över tiden framkommer det tydligt att bedömningen av kompetensförsörjning är konjunkturberoende. Både företagare och politiker var betydligt mer nöjda under den tidigare konjunkturedgången än vad man är för de senaste mätåren med högkonjunktur och hög efterfrågan på arbetskraft.

Den här jämförelsen om uppfattningar om kompetensförsörjning ger en grund till att reflektera över vad den här enkätfrågan faktiskt mäter. Man skulle exempelvis kunna betrakta ett stort missnöje som något positivt i den mening att det råder stor efterfrågan på arbetskraft och kompetens. Ur det

perspektivet är det problematiskt att man är ungefär lika nöjd i Norrköping (med tillgång till ett jämförelsevis litet utbud av universitetsutbildningar och låga studieresultat) som i Lund (med ett internationellt ledande universitet) och att detta möjligtvis reflekterar att lokala aktörer inte i stor utsträckning efterfrågar högutbildad arbetskraft. Å andra sidan framgår det inte på vilket sätt kompetens i den här frågan specifikt handlar om högutbildade. I Norrköping med stor tillväxt av näringar som generellt sett inte efterfrågar högutbildade kan upplevd kompetensbrist i hög grad handla om utbildningar från gymnasienivåer. Det här visar att enkätsvaren ska tolkas med stor försiktighet då det är dels oklart vad kompetens avser och dels om det här mäter en faktisk situation eller de förväntningar som formas lokalt.

Figur 11. Uppfattningar om lokal kompetensförsörjning i tio mellanstora kommuner; 1=dåligt; 6=utmärkt. Källa: Enkätsvar om kompetensförsörjning 2017 i Svenskt näringslivs enkät om lokalt företagsklimat. Svenskt näringsliv, hemsida.

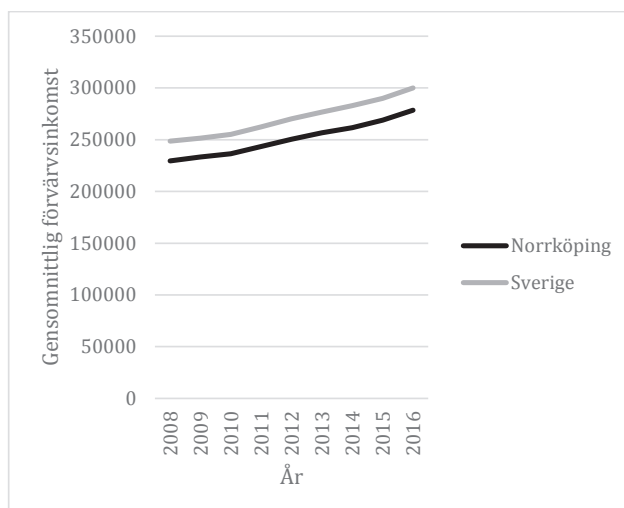
Inkomstnivå

Inkomst är ett värde som används i studier om lokal och regional utveckling som en indirekt indikator för produktiviteten i näringslivet och arbetslivet. Enkelt uttryckt antas höga inkomster från förvärvsarbete spegla arbeten med hög produktivitet och därmed en robust och dynamisk miljö för selsättningstillväxt (jfr. Tillväxtanalys 2016; Tyler m. fl. 2017). Tabell 7 anger medelinkomst för förvärvsarbetande nattbefolkning i åldern 40-49 år för respektive mellanstor kommun. Denna ålderskategori har valts då den antas utgöra en period i individers arbetskarriär då man kan förväntas vara etablerad på arbetsmarknaden. För samtliga mätår (2000, 2008 och 2015) är medelinkomsten för denna åldersgrupp högst i Lund och lägst i Norrköping. I Norrköping är medelinkomsten för denna grupp drygt 80 procent av inkomsten i Lund. Det kan betraktas som en stor skillnad. Figuren över rangordningen av medelvärden för förvärvsinkomst visar ett stabilt mönster och de flesta städerna bibehåller sin position för alla mätåren som sträcker sig över en 15-årsperiod.

Tabell 7. Förvärvsinkomst nattbefolkning; medel för personer 40–49 år, för åren 2000, 2008 och 2015. Kommunerna är sorterade enligt kodordningen för offentlig svensk statistik. Källa SCB.

	2000 Medelinkomst; % av Lund	2008 Medelinkomst; % av Lund	2015 Medelinkomst; % av Lund
Uppsala	246 000; 97%	324 500; 95%	394 000; 95%
Linköping	241 900; 96%	321 700; 94%	387 900; 94%
Norrköping	209 900; 83%	277 700; 81%	341 300; 82%
Jönköping	223 200; 88%	300 100; 87%	364 500; 88%
Lund	252 400; 100%	343 200; 100%	414 400; 100%
Helsingborg	225 000; 89%	301 700; 88%	359 900; 87%
Borås	219 600; 87%	292 100; 85%	350 100; 84%
Örebro	220 000; 87%	288 000; 84%	353 800; 85%
Västerås	236 100; 94%	313 400; 91%	376 200; 91%
Umeå	233 700; 93%	306 000; 89%	375 900; 91%

Diagrammet i figur 12 jämför genomsnittlig förvärvsinkomst för boende i Norrköpings kommun (20 år och äldre) under hela perioden 2008 till 2016 med hela landet. Här framkommer att medelvärdet är lägre i Norrköping än vad medelvärdet för hela riket är och att skillnaden är i stort sett oförändrad över hela mätperioden. Skillnaden pendlar mellan 7 och 8 procents lägre nivå för boende i Norrköping än för genomsnittet i riket

Figur 12. Genomsnittlig förvärvsinkomst per individ 20 år och äldre i Norrköpings kommun och för Sverige totalt, 2008-2016. Källa: SCB.

Beskrivningen ovan av arbetsmarknaden i Norrköping kan sammanfattnings-

vis tolkas som att Norrköping, trots en stark kvantitativ tillväxt av sysselsättningen de senaste åren, alltjämt står inför en utmaning att kvalitativt bryta igenom ett stigberoende från en tidigare stark industriepok. Detta visar sig i sysselsättningsfördelningen mellan näringar, i utbildningsstrukturen och i inkomstnivån. I följande avsnitt är denna slutsats utgångspunkten och diskussionen riktar ett intresse mot relationen mellan stigberoende och stigplasticitet. Det senare syftar på hur förändring sker med utgångspunkt i den historiska bakgrunden och hur etablerade "stigar" kan breddas och ändra riktning.

Arbetsgivare i Norrköping - stigberoende utveckling

I det här avsnittet beskrivs i mer kvalitativa termer de senaste årens tillväxt i Norrköping och med avseende på hur denna följer traditioner och sker i ett stigberoende eller om det finns tecken på stigplasticitet i termer av förändring och nya riktningar. Diskussionen fokuserar de privata arbetsgivarna i Norrköping. Intresset för företagen grundar sig i det övergripande perspektivet som presenterades i inledningen; det vill säga att en hållbart växande företagssektor är ett bärande element för utvecklingen av en växande och integrerande arbetsmarknad. Den snabba omvandlingen av näringslivet innebär sannolikt att beskrivningen av enskilda företag i det här avsnittet redan vid tiden då skivarbetet för den här rapporten avslutas kan ha tappat aktualitet sett till detaljer. Beskrivningarna syftar emellertid inte till att ge enskilda djupgående företagsbeskrivningar. Syftet har varit att illustrera utvecklings- och omvandlingstrender mer generellt och att se till hur dessa kan identifieras bland företagen i Norrköping.

Avsnittet är indelat i tre delar. Den första beskriver företagande i Norrköping som i stor utsträckning kan betraktas vara i huvudfåran för det lokala stigberoendet av näringslivsutvecklingen. Den andra delen beskriver företagens diversifiering och entreprenörskap som kan tolkas som uttryck för det som benämns stigplasticitet, det vill säga att det som varit traditionen delvis tar en ny riktning eller får en utökad bredd. Det avslutande delavsnittet för en diskussion om det lokala klimatet med avseende på hur detta sätter ramar och påverkar utvecklingen.

Stigberoende är tydligt

I det här delavsnittet beskrivs företag i Norrköping som i betydande grad kan betraktas som väl integrerade i det lokala stigberoendet. Centrala element med påverkan på stigberoendet är de stora lokala företagen i Norrköping. Med avseende på inriktning representerar företag inom fälten för hantverksyrken och yrkestekniska verksamheter – inom industrin och byggsektorn – samt logistik och detaljhandel framträdande element av den lokala näringsgrensprofilen. Detta återspeglar föregående avsnitts redogörelser för statistiska data om näringsgrensprofilen i Norrköping (figur 7) och om högsta utbildning i befolkningen (tabell 6).

De stora företagen i Norrköping: Kan de vara förankringar för fortsatt utveckling?

Ett sätt att ur ett tidsperspektiv beskriva hur lokalt humankapital påverkar lokal utveckling är att uppmärksamma hur de stora företagen enligt modellen om "anchor firms" har lokala effekter (Feldman 2005). Detta begrepp som kan översättas till svenska som "förankringsföretag" och som uppmärksammar hur

de stora företagen är lokalt "förankrade" eller integrerade genom vilket spridningseffekter kan uppstå. Antaganden om sådana effekter fokuserar spridning genom det lokala humankapitalet och som mer konkret representeras av de anställda. Lokala effekter kring stora "förankringsföretag" uppstår genom att de anställda är rörliga på arbetsmarknaden samt genom att kunskapsspridning sker i och med interaktionen mellan de egna anställda och anställda hos företag man ingår avtal med för försäljning, inköp eller för andra samarbeten. Lokala effekter kan också ske som en effekt av avknoppningar och nyetableringar i situationer då personer går från anställning till att bli företagare.

Genom en sökning på företagsdatabasen Retriever (11 november 2017) kunde 28 företag lokaliserade i Norrköping som har mer än 200 anställda identifieras. Detta företagsregister omfattar uppgifter med avseende på näringsgrenstillhörighet och sysselsättningsutveckling för företag. De 28 stora företagen som finns i Norrköping är fördelade mellan tolv olika näringar och listas i tabell 8. De företag som i företagsregistret kategoriseras till näringsgrenen huvudkontor omfattar Stadium, Trading House Scandinavia AB, PEMA, Tage Rejmes, Lärandegruppen och Omsorgsgruppen. Dessa företag har olika verksamheter i Norrköping inom butikshandel, personaluthyrning och utbildning. Med avseende på det som identifierades som starka näringar i Norrköping (genom statistiken i avsnitt tre ovan) kan vi se att bygg, distribution, företagstjänster och kulturella/personliga tjänster finns representerade i listan över de stora företagen.

I stort sett alla dessa 28 bolag var etablerade i Norrköping redan 2008. De allra flesta av de här företagen har fler anställda 2016 än vad man hade 2008. Det är endast inom tillverkning som de stora företagen sammantaget uppvisar en sysselsättningstillbakagång. Enligt uppgifter för 2016 har de här 28 företagen sammantaget över 15 000 anställda. Det är emellertid viktigt att notera att detta är företagsdata och det framgår inte i vilken utsträckning de anställda har sin arbetsplats i Norrköping eller på någon arbetsplats inom respektive bolag som kan vara lokaliserad på annan plats utanför kommunens gränser. Oavsett denna reservation kan man anta att dessa 28 stora företag sammantaget utgör viktiga aktörer för den lokala arbetsmarknaden i Norrköping och att de genererar olika spridningseffekter lokalt. Två av dessa bolag är representerade i Näringslivsrådet för Norrköping kommun; nämligen PEMA och Holmen.

Tabell 8. Företag i Norrköping med 200 anställda eller fler. Not: us=uppgift saknas. Källa: Företagsdatabasen Retriever, 11 november 2017.

Näringsgren	Antal ftg	Företagens namn	Antal anställda 2016 (förändring 2008-2016)
Tillverkning	3	Holmen, Fiskeby, Peterson Packaging	494 (-100) us för ett ftg
Reparation, service, rengöring	3	GE Power, Colmec Holding, Corvara Industri- och skadeservice	1516 (+237)
Butikshandel sport/detaljhandel	2	Stadium Sweden, Stadium Outlet	1279 (+63)
Tidningsdistribution	1	NTM Distribution AB	263 (+153)
Dagstidning	1	Norrköpings Tidningar	1334 (+257)
Huvudkontor	6	Stadium, Trading House Scandinavia AB, PEMA, Tage Rejmes, Lärandegruppen, Omsorgsgruppen IN	5682 (+1819)
Konsult inom organisation	2	Norrköpings Rådhus, Corvara grupp	1432 (+1010)
Personaluthyrning	2	Pema People, Pema Logistik och Industri	823 (+506)
Gymnasium	2	Lärande i Sverige, Fria läroverket	443 (+367) us för ett ftg
Vård och omsorg; sociala insatser	4	A&O i Sverige, A&O Ansvar och Omsorg, Omsorgsgruppen In, Assistans kompetens	1547 (+1350)
Teater och konsert	1	Scenkonstbolaget i Östergötland AB	223 (+223)
Djurpark	1	Kolmården Djurpark	353 (+259)
Summa	28		

Media som studerats (det vill säga i första hand annonsbilagan Norrköping växer nr. 39-45, 2016 och 2017) ger några exempel på hur dessa stora företag har effekter enligt modellen för förankringsföretag. Det gäller i första hand för Stadium som beskrivs vara en viktig kund till lokala företag som exempelvis PostNord och Mattson Fastighetsutveckling (Norrköping växer 2016, nr 40; Norrköping växer 2016, nr. 42). Entreprenören för ett nystartat företag har sin bakgrund som designer på Stadium. Denna nyetablering är inom detaljhandel för kläder och har sitt huvudkontor, lager och profilbutik i Norrköping (Norrköping växer 2017, nr 44).

Exempel kan också ges på lokala inköp av andra stora företag i Norrköping (även om de inte tillhör de 28 stora i listan i tabell 8) och som skapar en marknad för leverantörer. Detta omfattar Städarna som är kunder till uppstarts företaget Perkit som skapat en app till telefoner som syftar till att vara motivationshöjande för hälsosam motion (Norrköping växer 2016, nr. 39) samt Tate & Lyle som är ett industriföretag inom livsmedel lokaliserad i Kimstad vars expansion och tillbyggnaderna har skapat arbete för lokala företag.

Så här formulerar sig en representant för företaget Tate & Lyle om detta: ”För oss har det varit viktigt att måna om bygden, genom att anlita lokala entreprenörer så långt som möjligt” (Norrköping växer 2016, nr. 42). I samma artikel beskrivs emellertid att detta företag har ökat sin produktion med tio och sin personal med två (Norrköping växer 2017, nr. 42). Detta illustrerar den kraftiga produktivitetsökningen inom tillverkningsindustrin som sker och vars effekter är att tillverkning är en kontinuerligt krympande näring sett till sysselsättningssiffror (Hermelin 2017).

Snabbt växande företag i Norrköping - många inom hantverk

För år 2016 utsåg Dagens industri totalt 917 gasellföretag i Sverige; 17 av dessa har sin lokalisering i Norrköping (det vill säga knappt 2 procent av alla Gasellföretag i landet). Detta var en kraftig ökning från föregående år (2015) då 7 företag i Norrköping identifierades som Gasellföretag. De flesta av de listade Gasellföretagen är lokaliserade i Norrköpings tätort. Det finns tre undantag och dessa finns i Kolmården, Åby och Skärblacka.

Av de 17 företagen som utsågs till Gasellföretag i Norrköping år 2016 hade nio stycken (enligt uppgifter i företagsdatabasen Retriever) ökat antalet anställda med 30 procent eller mer under perioden 2014 till 2016. Detta kräver stora organisatoriska resurser samt en lokal tillgång till kompetens. Sammantaget hade dessa företag tillsammans ökat sina sysselsatta med omkring 460 personer under dessa två år. Ökningen på två år inom de 17 Gasellföretagen med 460 sysselsatta motsvarar 13 procent av den totala sysselsättningstillväxten i Norrköping över denna tvåårsperiod.

Gasellföretagen för 2016 listas i tabell 9. En av dessa företag - Pema - fanns även med i listan ovan över de stora företagen i Norrköping. Företaget som följer på nästa plats i storleksordning med avseende på antalet anställda är ED-gruppen med omkring 180 anställda. I övrigt har gruppen av Gasellföretag färre än 100 anställda. Företagen i tabell 9 är sorterade utifrån sin näringsgrenskod. De flesta av företagen ingår i branscher där den genomsnittliga utbildningsnivån inte är speciellt hög och inom områden för tekniskt inriktad yrkesutbildning. Här ingår reparation av maskiner, el- och värmearbete, bygg och snickerier, fastighetsskötsel, handel och transport. Även Furuheim & Arrelid vars näringsgrenskategori är förvaltning av värdepapper, har anknytning till dessa typer av näringar eftersom företagskoncernen involverar företag inom bygg och fastigheter. Det företag som avviker starkast från övriga vad gäller näringsgren är Redvisa som är ett företag inom personliga tjänster och som erbjuder personlig assistans till funktionshindrade i eget boende.

Tabell 9. Företag i Norrköping som 2016 utsågs av Dagens Industri till Gasell-företag. Not: Ett av de 17 Gasellföretagen i Norrköping för 2016 – ME Maskin och Industriservice AB – är uteslutet ur tabellen eftersom det företaget har upplösts genom fusion. Företag som är markerade med * är beskrivna i Norrköping växer nr. 39-45, 2016-2017. Källa: Företagsdatabasen Retriever.

Namn	Besöks- adress	SNI	Näringsgren	Anställda 2014	Anställda 2016
Titab Pac Aktiebolag	Norrköping	20.130	Tillverkning av andra oorganiska baskemikalier	12	14
ME Maskin & Industriservice AB/anställda för 2015 (Sveroll)	Norrköping	33.120	Reparation av maskiner	19	26
NH Hjerpes Maskincentra AB	Norrköping	43.120	Mark- och grundarbeten	11	16
Optoteknik i Kolmården AB	Kolmården	43.210	Elinstallationer	8	13
Månsson Rör & Värme-pumpar i Östergötland AB	Norrköping	43.221	Värme- och sanitetsarbeten	45	52
Eddima Teknik AB	Norrköping	43.310	Elinstallationer	36	31
Östgöta Byggresurs AB	Norrköping	43.320	Byggnadssnick- erarbeten	13	32
Linotol AB	Norrköping	43.330	Golv och vägg- beläggning	105	130
Balcks & Hjelmgrens Plåt och Smide AB*	Norrköping	43.911	Takarbeten av plåt	13	24
PLC Invest AB (Platinum Cars)	Åby	45.110	Handel med personbilar	9	13
Packplock Scandinavia AB	Norrköping	46.762	Partihandel med emballage	18	34
Kanalbuss i Norsholm Aktiebolag	Skärblacka	49.320	Taxitrafik	11	13
Furuheim & Arrelid Förvaltning AB	Norrköping	64.993	Förvaltning och handel av värdepapper	65	87
Pema Sweden AB	Norrköping	70.100	Huvudkontor	885	1184
ED Gruppen AB	Norrköping	71.121	Teknisk konsultverksamhet inom bygg- och anläggning	150	181
Renall AB*	Norrköping	81.100	Fastighetsrelaterade stöd-tjänster	24	33
Redvisa i Norrköping AB	Norrköping	88.102	Öppna sociala insatser för personer med funktionshinder	30	34
Totalt				1454	1917

Ett av Gasellföretagen för 2016 som har beskrivits i Norrköping växer (nr 39-45, 2016-2017) är Renall och som dessutom är representerat i Norrköpings näringslivsråd och är ordförande för rådet. Renall erbjuder miljökonsulttjänster som man beskriver är en växande marknad. De tjänster man erbjuder berör avfall, återvinning, slamsugning, högtrycksspolning, fastighetsjour, miljökonsulttjänster och kommunala entreprenader. I intervjun berättar man att man "växer så det knakar" och man har 50 anställda och precis anställt ytterligare en miljökonsult (Norrköping växer 2016, nr. 41).

För denna studie kontaktades samtliga 2016 års gasellföretag lokaliserade i Norrköping med förfrågan om intervju och åtta av dessa var beredda att ställa upp. Genom dessa intervjuer har vi kunnat fråga om kompetensförsörjning under situationer med behov av snabb rekrytering. För många av de intervjuade företagen var de flesta av de anställda män och de som intervjuades har beskrivit att de anställda undantagsvis har utländsk bakgrund. Den beskrivna utbildningsbakgrunden är i stor uträkning olika yrkesutbildningar från gymnasieskolan – eller motsvarande – med inriktning mot industri, hantverk eller teknik. I några fall krävs ingen specialiserad utbildning alls. Några av företagen efterfrågar specialiserat kunnande som inte täcks upp av reguljära gymnasieutbildningar och därför får utbildningen ske genom att det egna företaget finansierar detta för sina anställda eller genom att man lär sig genom praktik på företaget. Flera av respondenterna nämner Ebersteinska gymnasiet i Norrköping som den skola från vilken man rekryterar sina medarbetare.

För de intervjuade Gasellföretagen var praktikplatser i samband med gymnasieutbildningar en betydelsefull rekryteringskanal. Också personliga nätverk är viktigt. Belöning till anställda som hjälper till att hitta kandidater för nyanställningar är en metod som används för rekrytering. Det finns exempel på positiva såväl som negativa erfarenheter från att använda sig av bemanningsföretag för sin kompetensförsörjning. Rekrytering via Arbetsförmedlingen finns det flera som har haft negativa erfarenheter från. Samtidigt var det endast enstaka respondenter som nämner besvärlig byråkrati inom Arbetsförmedlingen som hinder för att växa. Det varierar om respondenterna beskriver att de använder sig av möjligheter att visstidsanställa eller inte. En respondent som representerar ett företag som har mest uppdrag under sommarsäsongen berättar att man använder sig av säsongsanställning.

I intervjuer med företagen ingick en fråga om vad de skulle önska sig från kommunen som kunde vara ett stöd. I samband med denna fråga var det flera av företagen som formulerade synpunkter på att gymnasieskolans yrkesutbildningar skulle kunna förbättras och utökas, samt att man behöver engagera ungdomar att välja sådana utbildningar. Man såg också att nyanlända är en resurs men att de behöver goda språkkunskaper. En av respondenterna uttryckte att "samarbete mellan kommunen, AF [Arbetsförmedlingen] och näringslivet är viktig och vi är öppna för samtal".

Personalen är en viktig resurs för företagen och respondenterna beskriver hur man värnar sina anställda för att de ska trivas och utvecklas. Detta handlar om att engagera medarbetare i beslut och för utveckling, att erbjuda sociala aktiviteter, friskvård och att vara stöd för att exempelvis ordna bostad. De vi har intervjuat betonar att den sociala miljön och klimatet i företaget spelar en stor roll för att man ska vara attraktiv som arbetsgivare. Det kan vara så att den goda tillväxten kan bidra till att just de här företagen uppfattas om attraktiva att arbeta vid och att det i sin tur är en del av förklaringen till att intervjuerna ger intryck av att rekryteringsfrågan är hanterbar. Detta är till trots av att dessa företag behöver utöka sin personal med utbildningsprofiler som beskrivs representera bristyrken (AF 2017).

Hamnen och dess logistikservice

Norrköpings hamn är en av de stora hamnarna i landet och dess verksamhet har lång historia som präglar staden på olika sätt. Hamnen har under senare år ökat sin containerlastning substantiellt. Detta har omfattat nya företagsetableringar och investeringar i anslutning till hamnen (Norrköping växer 2017, nr. 44). Bolaget Norrköpings hamn, som är ett kommunalt ägt bolag hade år 2016 knappt 140 anställda. Antalet sysselsatta i det här bolaget har minskat något under den senaste tio-årsperioden. Om man emellertid ser till hela det kluster av företag som finns lokalt och är relaterade till verksamheten i Norrköpings hamn omfattar det en lång lista av bolag; bland annat omfattande speditörer och andra företag inom hamnservice.

Norrköpings hamn påverkas i hög grad av kommunens planering inför den kommande Ostlänken och det sker stora investeringar för att flytta delar av verksamheten, samt för att modernisera inför utvecklingen som omfattar förändrad hantering av logistik, att fartygen blir större och att kraven på effektivitet ökar (Norrköpings hamn, hemsida). För detta krävs avancerad kompetens inom många områden omfattande teknik och verksamhetsutveckling.

Stigplasticitet genom nya företag, nya idéer och diversifiering

En hållbar företagssektor är beroende av omställningsförmåga i relation till nya villkor som den ständigt pågående strukturomvandlingen innebär. I det här avsnittet fördjupas frågan om kapacitet till förnyelse bland företagen i Norrköping. Förnyelse av företagssektorn kan ske genom att nya företag etableras och genom att etablerade företag förnyar, diversifierar och ställer om sin verksamhet.

Serviceföretagen diversifierar sina erbjudanden

Förnyelse och tillväxtkapacitet finns inom olika segment på arbetsmarknaden. Tjänstesektorn och servicenäringar är generellt sett växande. Utbildningsnivån varierar stort. I det följande används begreppet servicenäringar för det segment av näringar där arbetskraften generellt sett inte har längre utbild-

ningar (det vill säga till och med gymnasieutbildning). Detta omfattar personlig service och service som riktar sig till andra företag och organisationer; exempelvis städtjänster, transport, restaurang och informationsservice. Detta är en bransch där man ser att det sker många nyetableringar av företag i Norrköping (personlig intervju).

Etableringen av Webhelp i Norrköping utgör en uppmärksam lokal nyetablering inom servicesektorn. Enligt företagsdatabasen Retriever är verksamheten för detta företag ”support och telefonupplysningsverksamhet” och man har knappt 2 000 personer anställda totalt i Sverige. Detta företag etablerade sig i Pronova som är ett kontorskomplex där även Norrköping Science Park har sina lokaler. Webhelp rekryterade för sin etablering i Norrköping omkring 40 medarbetare. En utbildning från gymnasienivå motsvarar de kvalifikationskrav man ställer. I intervju med företaget betonas krav på ”egenskaper som att man är social och trivs med kundkontakt, är pålitlig, kan lära sig rutiner och processer – och inte minst hantera ändringar i dessa om saker eller incidenter uppstår ute hos våra uppdragsgivare”. Man beskriver att man har fått många jobbansökningar och att många av dessa kommer från målgruppen som utgörs av ungdomar som nyligen är klara med sina gymnasiestudier (Norrköping växer 2017, nr 45).

Ytterligare en etablering i Norrköping inom service under de senaste åren är OCAY. Detta är ”en av landets ledande leverantörer till företag och arbetsplatser. I sortimentet finns allt ifrån klassiska kontorsvaror till artiklar inom teknik, hygien, städ, servering samt present och profil”. En ledare för företaget beskrev att Norrköpings geografiska position var en fördel. Inför etableringen anställde man omkring 25 personer och man räknade med att personalen i Norrköping kommer att utökas ytterligare (Affärliv.com 2017-03-08).

Det empiriska materialet från Norrköping växer ger många exempel på hur serviceföretag diversifierar sina erbjudanden till kunderna och i det följande ges några exempel på detta:

- Taxibolaget som erbjuder privatbilister service genom fordonstvätt (Norrköping växer 2016, 39, s. 19).
- Städföretag Exiso Städ-Facility som erbjuder flera tjänster och man ser att olika serviceerbjudanden kommer att bli allt viktigare i framtiden (Norrköping växer 2016, nr. 39, s 10).
- Flyttfirman Lika som bär som har diversifierat sin verksamhet också inom städtjänster och trädgårdstjänster (Norrköping växer 2016, nr. 40, s. 20).
- Apptek (företag inom elinstallationer) som har utvecklat en besiktningstjänst för elinstallationer i bostäder (Norrköping växer 2016, nr. 41, s. 4).
- Poolförsäljningsbolag som erbjuder kringutrustning för rengöring, belysning, möbler samt utbildning av sina kunder (”poolskola”) (Norrköping växer 2016, nr. 41, s. 6).

- Miljökonsulttjänster (Renall) som har utvecklat tjänster inom rådgivning, stöd vid tillståndsansökningar, miljöinventeringar, etc. (Norrköping växer 2016, nr. 41, s. 8). Detta företag är omnämnt redan ovan som ett av 2016 års Gasellföretag.

Ytterligare exempel kan ges från diversifiering och nya affärsområden för serviceföretag inom handel.

- En allt större kollektion med kläder och redskap för trädgårdsarbete och som riktar sig till kvinnor. Detta företag heter GardenGirl (Norrköping växer 2016, nr. 42, s. 8).
- Inköp och distribution av produkter (genom importföretaget Bergqvist) till restaurangbranschen och vars verksamhet diversifierats till försäljning av porslin till privatkunder via återförsäljare (Norrköping växer 2016, nr. 42, s. 17).

I granskning av det empiriska materialet har speciell uppmärksamhet riktats mot relationen mellan diversifiering och kompetensförsörjning. Är det så att diversifiering av företagens erbjudande påverkar den kompetens man efterfrågar? Ett exempel på detta kan ges från företaget "Skeppa Marin" vars historia går tillbaka mer än 100 år. Detta företag har satsat strategiskt på internethandel och som har kunnat genomföras genom att man har anställt en programmerare till företaget. Genom denna kompetens har hanteringen av försäljningen genom företaget kunnat digitaliserats (Norrköping växer 2016, nr. 39, s. 4). Det är ett exempel på att lokal tillgång till högutbildad arbetskraft har effekter för företags möjligheter till diversifiering och förstärkt kapacitet.

Akademiska företag och samverkan med universitetet (Campus Norrköping)

Beskrivningen ovan om hur företag diversifierar sin verksamhet handlade i stor utsträckning om verksamheter som i första hand kan sorteras till mindre kunskapsintensiva serviceföretag med avseende på genomsnittlig utbildningsnivå. Som redan beskrivits är denna typ av servicenäringar snabbt växande i de mellanstora städerna medan tillväxten inom näringar med stora andelar akademiskt utbildad personal är i hög grad koncentrerad till de största städerna i Sverige (Åberg 2015). Denna senare typ av kunskapsintensiva verksamheter omfattar det som en respondent benämnde "intellektuella företag" och som den personen betraktade som en viktig kraft till lokal tillväxt. Detta leder diskussionen till frågan om effekter som uppstår kring universitet och högre utbildning och mer specifikt för Norrköping om effekter av Campus Norrköping. Respondenter uttrycker att Campus Norrköping (inom Linköpings universitet), som har funnits i Norrköping omkring 20 år, har haft en viktig och positiv effekt för den lokala utvecklingen (personliga intervjuer).

Mer konkret har vi identifierat, genom det empiriska material som är grunden för den här rapporten, några exempel på lokala akademiska företag där anställda med eftergymnasial utbildning dominerar. Några av dessa finns inom näringsgrenen som brukar benämnas företags- eller konsulttjänster. Gaia, som är ett av företagen som är representerade i Norrköping näringslivsråd är exempel på detta. Gaias verksamhet är inom marknads- och opinionsundersökningar. Man har vuxit från omkring 30 anställda 2009 till omkring 50 år 2016 (Företagsdatabasen Retriever). Ytterligare ett lokalt företag med akademiskt utbildad personal och som växer är Thorell revision som beskriver att man ytterligare strävar att förstärka sin kapacitet genom att strategiskt integrera IT för sin verksamhet (Norrköping växer 2017, nr. 43).

En annan grupp av akademiska företag är de som arbetar närmare forskning och som är integrerade i olika nätverk och plattformar för innovationsstöd, där universitetet är en bland flera partners. En sådan miljö är kompetenscentrum vid Campus Norrköping inom digital cellulosa och som har finansiellt stöd från bland annat Vinnova. Genom detta kompetenscentrum ska universitetet och näringslivet samarbeta kring forskning (Norrköping växer 2017, nr. 44, s. 16). Ett bolag som har bildats genom denna forskningsmiljö är "DP Patterning som tillhandahåller maskiner för elektroniskt tryck på olika material." Ett annat är Oboe ipr, inom bioelektronik (Norrköping växer, nr. 44, s. 16; se även Norrköping växer 2016, nr. 41, s. 4). En viktig institution i detta sammanhang med avseende på företag som skapas med forskning som grund är LEAD som är en företagsinkubator för företagsidéer som genereras ur "akademiskt grundade" innovationer. LEADs verksamhet i Norrköping ingår i LiU Entrepreneurship and Development. Denna verksamhet ägs av Linköpings universitet via dotterbolaget LiU Holding AB. Finansiärerna är Linköpings universitet, Norrköpings och Linköpings kommuner samt Vinnova (LEAD hemsida).

Ett annat exempel på en lokal samverkan med Campus Norrköping för utveckling av kunskapsintensiv verksamhet är Visualiseringscenter C och de initiativ som sker i anslutning till denna organisation. Flera av de intervjuade som representerar lokala organisationer och Norrköpings kommun lyfter fram Visualiseringscenter som en viktig tillgång för den lokala utvecklingen. Norrköping Science Park (som är ett bolag ägt av Norrköpings kommun) är en av flera parter som stöder Visualiseringscenter. I ägardirektiven för Norrköping Science Park står följande att läsa:

Bolaget ska främja företagande främst inom verksamheter som bygger på den forskning inom visualiseringsteknik som bedrivs vid Linköpings universitet. Bolaget ska därmed bidra till att öka nyföretagandet, utveckla näringslivet och skapa tillväxt i kommunen (Norrköpings kommun 2016c).

Medan ovan exempel i första hand syftar till att utveckla företagsamhet finns det andra initiativ för samverkan med universitet som snarare riktar sig till

studenterna och var syfte är att stödja kompetensförsörjning till den lokala arbetsmarknaden. Consid är ett företag inom IT som berättar att man är nöjd med samverkan med universitetet genom det man kallar studentambassadörer:

Vi är ett av Sveriges snabbast växande IT-konsultbolag där vi vill inspirera och rekrytera framtida medarbetare. Med hjälp av våra studentambassadörers kunskap och erfarenhet når vi rätt målgrupper med rätt information. Tanken är också att de ska gå vidare till en anställning hos oss efter avslutade studier (Norrköping växer 2016, nr 41, s. 19).

Ytterligare ett exempel på hur man försöker nå studenterna är kommunens initiativ för organisering av studentsamordnare och event som bjuder in studenter och arbetsgivare:

NKPG Match Up [syftar till att] bygga broar... 70 procent av studenterna på Linköpings universitet kommer från andra regioner i Sverige. Vi vill gärna att den kompetens som finns på universitetet stannar kvar här och fortsätter att vara en del av vår region, säger...studentsamordnare på näringslivskontoret (Norrköping växer 2016, nr 39, s. 12).

Detta event beskrivet i citatet ovan har kunnat bidra till konkreta resultat som att studenter erbjöds praktikplats och att skriva exjobb. Organisatören bakom insatsen förklarar att: ”vi tror inte att det blir lika lätt att flytta härifrån om man etablerar sig här [det vill säga i Norrköping] med ett kontaktnät” (Norrköping växer 2016, nr 39, s. 12).

Det svårfångade lokala klimatet är ett rörligt mål

Betydelsen av det lokala klimatet för den lokala utvecklingen diskuterades ovan i inledningen och genom litteraturbakgrunden (avsnitt 2). Viktiga element som formar och påverkar det lokala klimatet är subjektiva i betydelsen av att dessa utgörs av individers föreställningar, förväntningar, identitet och känsla av förtroenden. I den samtida vågen av ideal som förespråkar samverkan över gränser mellan sektorer och organisationer för att lösa olika samhällsutmaningar, har det lokala klimatet en stor betydelse eftersom det påverkar hur individer och de verksamheter de representerar blir motiverade att delta i och bidra till olika lokala initiativ för lokal utveckling. Det lokala klimatet har också en betydelse för hur individer väljer studieväg för sin skolgång och för hur individer väljer vägar i arbetslivet; om man väljer att starta företag eller utveckla sitt företag mot tillväxt.

I Norrköping växer finns att läsa formuleringar som beskriver att Norrköping och dess befolkning under den senaste perioden fått ett förstärkt självförtroende. Detta gör att man kan ana att föregående decennier av tillbakagång och stagnation påverkat det som uppfattas som den lokala

kollektiva identiteten och synen på sin "hemstad" eller "hembygd". Ett exempel på hur denna förändring har skett är följande formulering: "Från lätt hukande till naturligt rakryggade. Norrköpingsborna blir allt stoltare över sin stad." (Norrköping växer 2017, nr. 44, s. 18). Ett annat exempel kommer från intervju med tidigare näringslivschef i kommunen som beskriver "... att norrköpingsborna börjar få en annan attityd till egenföretagande. Vi ser helt enkelt ett ökat självförtroende bland företagarna..." (Norrköping växer 2016, nr. 39, s. 17). Det finns också flera formuleringar som antyder att föreställningarna om Norrköping ändrar sig långsammare än den faktiska utvecklingen. Citaten från intervjuer med två lokala företagare nedan beskriver att bilden av Norrköping inte på ett relevant sätt speglar den positiva utvecklingen som sker:

Det är märkligt att Norrköping får relativt dåligt betyg i mätningar av näringslivsklimatet. Jag tycker att vi som tillhör Norrköpings näringsliv istället borde ta vårt ansvar och se till att vi lyfter fram de positiva sidorna, så att vi har möjlighet att påverka omvärldens syn på staden (Norrköping växer 2016, nr. 42, s. 16).

Ibland vill jag säga till Norrköpingsborna: "ser ni inte det själva? Er stad är ju skitfin!" (Norrköping växer 2016, nr. 42, s. 4).

Nedan följer några citat som exemplifierar hur det lokala klimatet i Norrköping upplevs och beskrivs. I det här sammanhanget är det viktigt att notera att Norrköping växer (som är källan till citaten) är en annonsbilaga som ska stödja marknadsföringen av kommunen.

Lokalt känner vi att det råder en mycket positiv anda i Norrköping just nu och ett bra företagsklimat. Vi ser både en politisk strävan och stor vilja att satsa och investera bland företagen. Generellt sett går de flesta branscher bra och det känns som om Norrköpings självförtroende stärkts... (Intervju med Thorell Revision i Norrköping växer 2017, nr 43. s 18).

Jag brinner för min stad och vill känna stolthet när det kommer besökare till "mina" kvarter (Intevju med VD för Magnentus, Norrköping växer 2017, nr. 44, s. 9).

Vi älskar vår stad och glömmar aldrig vårt ursprung. Vi är genuina norrköpingsbor som verkligen brinner för att utveckla den här verksamheten (Intervju med företagsledare för Swebolt, Norrköping växer 2016, nr. 40, s. 22).

Serieentreprenören [som driver ett antal krogar, nöjesevent etc] konstaterar att han gärna växer med Norrköping som stad. -Jag älskar Norrköping och ser ingen anledning att flytta härifrån. Det är här jag har mitt nätverk (Norrköping växer 2016, nr. 39, s. 13).

Samtliga företagare som citeras ovan är män och det är en slående bild hur det

företagande i Norrköping som syns genom de empiriska källorna tillgängliga för den studien i mycket hög utsträckning drivs av män. Enligt uppgifter från företagsdatabasen Retriever för de största företagen i Norrköping och de snabbt växande företagen i Norrköping var samtliga företagsledare män. Detta förhållande att näringslivet i högre grad styrs av män än kvinnor är en generell struktur. Den specifika näringsgrensstruktur som råder i Norrköping och dess historiska framväxt ger emellertid grund till att ställa frågan om denna könobalans ytterligare förstärks. Mer konkret handlar detta om inflytandet av arvet från den tidigare tillverkningsindustrin och påverkan av den rådande dominansen av byggindustrin och andra verksamheter med nära anknytning till hantverksyrken.

Av de knappt 50 företagspresentationerna som ges genom Norrköping växer (nr 39-45, 2016-2017) handlar drygt tio stycken om företag som drivs av kvinnor eller har kvinnor med i ledningen. Ett fåtal av dessa företag beskrivs vara expansiva och med ambitioner att bredda sin marknad utanför det lokala närområdet. Sådana undantag kan exemplifieras med tre företag. Företaget Bright of Sweden har två kvinnliga företagsledare och är lokaliserat i Åby. Man utvecklar och säljer läromedel. Omsättningen är emellertid liten. Importföretaget Bergqvist (Bergqvist Agenturer Aktiebolag) har vuxit under de senare åren och har några anställda. Detta företag drivs av en kvinna och en man. Comfort Hotell i Norrköping har en kvinnlig hotelldirektör. De flesta företag beskrivna i Norrköping växer och som har kvinnlig ledning riktar sig emellertid i första hand mot en lokal marknad. Flera av de kvinnliga företagen beskriver sig som inflyttare och nykomlingar i Norrköping.

...flyttade hit från Stockholm när hon fick jobbet som hotelldirektör. ...stortrivs. Så glad och överraskad över den välkomnande andan från kommunen, företag och branschkollegor! (Norrköping växer 2016, nr. 41, s. 11).

Vi har fått ett bra första intryck av Norrköping och känner oss väldigt välkomna... (Kvinnlig vd för företaget GardenGirl, Norrköping växer 2016, nr. 42, s. 8).

Citatet nedan ger emellertid ett exempel på att också en kvinnlig företagare identifierar sig som delaktig och förankrad i den lokala miljön i Norrköping.

[Hon] känner själv att hon är med och förvaltar ett arv. – Det sitter i väggarna här i Knäppingsborg. Det var här den textila eran började. Jag har själv gått på Lennings textilinstitut i Norrköping och lärt mig yrket och allt om textil från grunden (Norrköping växer 2017, nr. 44, s. 12).

Utveckling och förändring

Beskrivningen i det här avsnittet har illustrerat att tillväxt sker genom olika processer och de flesta exempel som vi haft tillgång till är inom den del av

näringslivet som benämns servicenäringar och tjänstenäringar. Vad som är viktigt att betona är att även verksamheter och arbeten inom service och tjänster i grunden står för en genomgripande omvandling genom IT-utvecklingen och digitaliseringsvågen. Prognoser inför framtiden beskriver att automatiseringen kommer påverka många yrkesgrupper och arbeten (Stiftelsen för strategisk forskning 2014). Detta innebär att en bibehållen arbetsmarknad förutsätter att nya erbjudanden till marknaden behöver utvecklas och att man på så sätt skapar möjligheter till sysselsättning. Det empiriska materialet visar att just detta sker genom företag som kontinuerligt diversifierar sina erbjudanden och tjänster till kunderna. Med utvecklingen av internethandel som exempel illustreras hur tjänstenäringen detaljhandel som traditionellt sett haft en lokal marknad nu breddar denna till att sälja till kunder på långt avstånd. Detta skapar förutsättningarna för att företagen i denna näring i Norrköping kan växa utöver den efterfrågan som finns lokalt. I det empiriska underlaget finns exempel på att företagens omställning till nya villkor omfattar att man rekryterar IT-kunniga medarbetare och på det sättet blir akademisk kunskap och medarbetare med eftergymnasial utbildning en viktig faktor för företag inom alla kunskapssegment – också för sådana verksamheter där den genomsnittliga utbildningsnivån ungefär motsvarar gymnasienivån.

Avslutande diskussion

Syftet med studien har varit att skapa kunskap om hur arbetsmarknaden i Norrköping är strukturerad och hur den förändras. Speciellt fokus riktas mot frågor som berör kommunens ansvarsområden med avseende på näringslivsfrågor och tillväxt samt kompetensförsörjning och utbildning.

Perspektivet som har ramat in diskussionen har utgått från att arbetsmarknadens utbuds- och efterfrågesida är ömsesidigt påverkande samt att lokal utveckling påverkas och formas genom lokala institutionella förhållanden och det som har benämnts det lokala klimatet. Vidare har den empiriska diskussionen strukturerats utifrån att utvecklingsvägarna sker enligt stigberoende eller uppvisar en stigplasticitet. Ett förhållningssätt i arbetet med lokal utveckling för en stabil och växande arbetsmarknad är att söka finna en balans mellan stigberoende och stigplasticitet och att detta kan bana väg för en dynamisk och hållbar utveckling (Moddysson m. fl. 2016).

Frågan om hur stigberoende och stigplasticitet har samband har bland annat diskuterats genom hur de stora företagen utgör ”förankringsföretag” lokalt. Det finns knappt 30 stora bolag (eller koncerner) i Norrköping med mer än 200 anställda. I den här studien har några empiriska exempel kunnat ges som konkretiserar hur dessa företag har spridningseffekter lokalt. Denna grupp av stora företag såväl som gruppen av de snabbväxande företagen (Gasellföretagen) i Norrköping återspeglar i hög grad ett lokalt stigberoende med traditioner inom hantverksyrken. Flera av dessa företag anställer i huvudsak personer med yrkesutbildningar eller annan utbildning motsvarande gymnasienivå. Efterfrågan på yrkesutbildande bedömer man kommer att kvarstå framöver i samband med byggande av den planerade nya järnvägsförbindelsen Ostlänken (från Järna till Norrköping och Linköping). Kompetensförsörjningen inom detta område sker i hög grad genom gymnasieskolans yrkesutbildningar och som är en verksamhet som kommunen har ett stort inflytande över.

Genom rapporten har ett flertal exempel på serviceföretag som diversifierar sin verksamhet och växer kunnat beskrivas. Detta ger anledning till att beakta strategier och möjliga stödsystem för en fortsatt utveckling av sådana verksamheter. Dessa verksamheter erbjuder en arbetsmarknad där eftergymnasial utbildning generellt sett inte krävs. Tidigare studier visat att lågkvalificerade servicearbeten är en viktig tillväxtsektor för mellanstora städer (Åberg 2015). Samtidigt ger diskussionen ovan anledning att lyfta fram att akademisk kunskap för dessa företag är en nyckelresurs för fortsatt diversifiering och för att expandera sina marknader utanför de lokala närområdena och därmed kunna möta nya villkor i den pågående strukturomvandlingen.

Stigberoendet skapas genom att nätverk etableras och som gör att individer och grupper skapar en gemensam känsla av förtroende. Detta kan i sin tur bidra till motivering att samverka och ta initiativ. Detta brukar benämnas ett

socialt kapital. Det är en resurs, men kan också förhindra att det ges utrymme till sådant som kan anses vara som avvikande och uppfattas underminera det man upplever att man skapat tillsammans. Det sociala kapitalet har beskrivits som ett "dubbeleggat svärd" (Pikhala 2007: jfr. Fredin och Jogmark 2017) och som kan skapa inlåsningar som förhindrar den framtida utvecklingen.

Det empiriska materialet tillgängligt för denna studie indikerar några sådana inlåsningar och svårigheter att "bryta igenom" och öppna för en stigplasticitet. I detta sammanhang framstår det vara en stor utmaning att skapa en miljö och klimat för kunskapsintensiva företag och en växande arbetsmarknad för högutbildade. Sådana företag representerar innovation och potential till dynamiska utvecklingsprocesser. Campus Norrköping har funnits i 20 år. Några år efter dess etablering i Norrköping genomfördes en enkätundersökning med frågor om hur arbetsmarknaden i Norrköping skulle förändras med högre krav på utbildning. Svaret på denna fråga signalerar att man hade en stark tro vid början på 2000-talet vad gäller effekten av lokaliseringen av universitet i Norrköping och man såg framför sig att Norrköping skulle utvecklas från "arbetarstad till utbildningsstad" (Sundgren Grinups 2001). Det empiriska material som varit tillgängligt för den här rapporten kan emellertid inte verifiera att en sådan mer genomgripande omvandling ännu har skett.

Som redan betonats ovan är kompetenser och kvalifikationer som motsvarar gymnasieutbildning viktigt för en dynamisk arbetsmarknad och lokal utveckling. I det sammanhanget har också strukturella lokala problem med gymnasieskolan beskrivits. Med perspektivet för den här rapporten; det vill säga att välfärdsfrågor och lokal tillväxt är ömsesidigt beroende är det värt att beakta hur arbetsgivarna kan vara en resurs för gymnasieskolan. Från Gasellföretagen beskrevs hur praktikplatser är en viktig rekryteringskanal. Vidare har vi fått beskrivet för oss hur medlemmar i Näringslivsrådet har förklarat att de är villiga att besöka skolorna för att motivera ungdomar till studier (personlig intervju). Utbildning för företagande och entreprenörskap inom skolan har under en senare period blivit en mer uppmärksam fråga. I det sammanhanget är Ungt företagande en intressant aktör.

UF-utbildning är till nytta även om ungdomarna inte startar företag. Arbetsgivare ser UF-företaget som en merit i cv:t. Utbildningen kopplar samman teori och praktik. Eleverna driver företag på riktigt och utbildningen skapar en naturlig mötesplats för skola och näringsliv... (Norrköping växer 2016, nr. 40, s. 17).

Att samverka och integrera för en växande arbetsmarknad

Samverkan framställs i många sammanhang som ett viktigt verktyg för att uppnå den samhällsutveckling man önskar. Detta exemplifierades ovan genom olika former för samverkan med universiteten och samverkan mellan skola och arbetsgivare. Detta uttrycks också från det lokala näringslivet

genom ordförande för Norrköpings Handel:

Och nyckeln är samverkan. ... Varken näringslivet, idrotten eller kommunen klarar det på egen hand (Norrköping växer 2017, nr 44, s. 20).

Samverkan är emellertid något som ställer höga krav på ändamålsenlig organisering och att de ingående parterna har motivation och kapacitet att delta (Emerson m. fl. 2012). Samverkanskonstellationer behöver kontinuerligt utvärderas. Samtidigt är det viktigt med uthållighet och tålamod, att inte se till kortsiktiga resultat. Det tar tid att ställa om en lokal miljö och då måste man "hålla i" strategiska satsningar även om de inte ger konkreta resultat på kort sikt. Norrköpings kommun är delaktig i en mångfald av samverkanskonstellationer; både genom sin förvaltning och sina bolag. En fråga att reflektera över är om det kan vara så att den rådande uppmärksamheten och starka idealen för yttre samverkan mellan organisationer och sektorer har gjort att mindre uppmärksamhet och utrymme ges för att förhålla sig till respektive organisations "inre" samverkan. Perspektivet för den här rapporten att en växande arbetsmarknad är beroende av utveckling av utbudssidan såväl som efterfrågesidan av arbetskraft motiverar frågan om kommunens inre organisering för samverkan mellan dess olika insatser för välfärd och tillväxtarbete.

I forskningen har man lyft fram modeller för hur lokal utveckling sker som effekter av att olika kunskapsfält och "erfarenhetsfält" kombineras. Detta kan ske genom att personer som har olika utbildnings-, kvalifikations- och erfarenhetsbakgrunder sammanförs. Kontraster till sådana integrerade strukturer utgörs av homogena miljöer med gemensam kunskapsbas och likartade erfarenheter. Dessa modeller för lokal utveckling ger en grund till att beakta kvinnors svaga synlighet i det lokala arbetslivet i Norrköping (enligt det empiriska materialet tillhanda) som ett problem. Kvinnorna är i hög grad frånvarande från det företagande som vi har kommit i kontakt med genom intervjuer och genom dokument och media. Samtliga stora företag och de snabbt växande företagen leddes av män. Den rådande strukturomvandlingen, med exempelvis växande servicebranscher och privatisering av vård, omsorg och utbildning, erbjuder ett fönster med tillväxt inom näringar där kvinnor är i hög grad närvarande. Många studenter på universiteten är kvinnor. Frågan om att integrera olika "erfarenhetsfält" är en viktig fråga för ytterligare en utmaning för den lokala arbetsmarknaden och som handlar om etnisk integration. Några enstaka företagspresentationerna i Norrköping växer tar upp denna fråga.

Ett taxibolag:

Det känns väldigt positivt att kunna erbjuda arbete till dem som kan ha svårt att komma in på arbetsmarknaden. Hos oss finns nästan hela världen representerad (Norrköping växer 2016, nr 39, s. 19).

...ett glasmästeri:

[som] sedan tio år tillbaka samarbetar med Second Chance School, en unikt utformad yrkesutbildning för personer som strävar efter att kunna försörja sig men bedöms ha svårt att ta sig in på arbetsmarknaden på egen hand (Norrköping växer 2016, nr. 40, s. 7).

...och ett plåtslageri:

Vi företagare måste öppna våra verkstäder och ta in ungdomarna och ta hand om dem. Lite fostran får man vara beredd på och de som har den där gnistan vi söker, de tar den utsträckta handen och blir väldigt duktiga. Skolbetygen säger inget om hur bra du kan bli som hantverkare eller hur bra du passar in i arbetsgemenskapen... (Norrköping växer 2016, nr. 42, s. 6).

En samlad erfarenhet är att etnisk integration på arbetsmarknaden kräver långsiktighet och tålamod. Det handlar om att individer behöver lära och utvecklas. För detta är de formella regelverken för olika arbetsmarknads-politiska insatser viktiga och erfarenheter visar att tidsperioder för sådana anställningar bör vara längre än exempelvis halvårsvisa (personlig intervju).

Lärdomar för det kommunstrategiska arbetet

Perspektivet för den här rapporten har utgått från att en minskad arbetslöshet är beroende av en förstärkt utveckling av arbetsmarknadens efterfråge- såväl som utbudssida. Mer konkret innebär det att diskussionen har behandlat såväl arbetsgivarsidan – det vill säga företagen och offentlig sektor – som den lokala arbetskraftsstrukturen och kompetensförsörjningen. Om man översätter detta perspektiv till policyfält och kommunens områden innebär det ett perspektiv som berör såväl frågor för kommunens välfärdsuppdrag (omfattande sådant som utbildning och arbetsmarknadsfrågor) som dess insatser för näringslivsfrågor och tillväxtarbete.

Några lärdomar från studiens resultat kan skrivas fram och med avseende på att dessa berör kommunens strategiska beslut och prioriteringar. Den första lärdomen tar sin utgångspunkt i hur modellen för studien (figur 2) definierar att en och samma organisation har betydelser för alla cirklar som påverkar arbetsmarknaden; det vill säga att de är arbetsgivare, bidrar till kompetensutveckling samt påverkar det lokala klimatet. I jämförelse med kommunens uppdrag för utbildning och att man är en stor arbetsgivare – som är omedelbart uppenbart – kan kommunens roll för det lokala klimatet vara mindre tydligt. Detta syftar exempelvis på hur kommunen genom sin förvaltning och sina bolag deltar i och bidrar till att lokala sociala nätverk bildas och upprätthålls och hur detta i sin tur innebär att olika grupper blir delaktiga och inbjudna. Norrköpings kommuns påverkan på det lokala klimatet handlar också om hur man väljer att utforma informationsmaterial och marknads-

föringsmaterial; hur detta inkluderar och synliggör olika grupper. För den här studien har ett sådant marknadsföringsmaterial granskats och som varit anonsbilagan Norrköping växer. Utan annan information om Norrköping kan det övergripande intrycket av denna läsning sammanfattas som att här finns många små företag, många företag inom yrkestekniska och handelsrelaterade verksamheter samt inom service. De flesta som pratar om Norrköping som ”sin stad” i Norrköping växer är män.

Generellt innebär det empiriska materialet att en näringsgrensprofil och arbetsmarknad starkt dominerad av män framträder. Denna dominans gäller såväl för företagsledning som för de kompetens- och yrkesinriktningar som har kommit i fokus. Kvinnorna utgör omkring 48 procent av de sysselsatta i Norrköping (dagbefolkning). Denna andel motsvarar kvinnornas andel av arbetskraften i riket. Det empiriska material som har använts för studien synliggör emellertid inte tydligt de näringar och yrken där många kvinnor finns. Det kan finnas en risk att denna bild av arbetsmarknaden i Norrköping har effekter på i vilken grad kvinnor respektive män känner sig berörda, involverade och inbjudna. Mer konkret ger detta motiv att beakta de möjligheter kommunen har via sin organisation att mer strategiskt involvera och synliggöra kvinnor i nätverk och samverkanskonstellationer i syfte att integrera resurser, erfarenheter och kunskapsområden mer brett.

Lärdom nummer två handlar om hur frågan om kompetensförsörjning med avseende på utbildningsnivåer behöver hålla flera ”bollar i luften” samtidigt; detta syftar på de olika nivåerna i utbildningssystemet. Även om grundskolan inte tagits upp explicit är denna givetvis en avgörande grund på vilken fortsatt förmåga och motivation till utbildning utvecklas. Här har snarare gymnasieskolan och universitetet varit i fokus. Vad gäller gymnasieskolan och dess yrkesutbildningar visar studien en stor lokal efterfrågan på denna kompetens. Dessa utbildningar sker i samverkan med arbetsgivare och företag. Tidigare studier om samverkan mellan gymnasieskola och näringslivet visar att samverkan under goda förhållanden kan vara gynnsam men inte utan dilemman. Samverkan för utbildning kräver engagerade och uthålliga aktörer som är beredda att prioritera och allokera resurser för detta (Rusten och Hermelin 2017). Detta ger grund som kan motivera kommunen att utvärdera de resurser som etablerats genom samverkanstrukturer mellan näringsliv och gymnasieskola och förhålla sig till hur dessa resurser kan bidra till att stärka elevernas motivation och studieresultat och samtidigt främja den lokala kompetensförsörjningen till företagen.

Flera av resonemangen om gymnasieskolan ovan kan överföras till universitetet. En åtskillnad för detta sammanhang är emellertid att arbetsmarknaden i Norrköping för akademiskt utbildade personer är jämförelsevis svag. Detta kan få effekter att studenter som utbildar sig vid Campus Norrköping inte bosätter sig lokalt efter sina studier eller att presumtiva studenter inte uppfattar Norrköping som en attraktiv plats att flytta till för sin utbildning. Detta

ger grund till den tredje lärdomen som handlar om att studien illustrerat hur utvecklingen av den lokala efterfrågan på högutbildade medarbetare inte sker automatiskt och att man inte kan anta att de entydigt följer näringsgrensindelning. Denna efterfrågan påverkas av hur arbetsgivare värderar arbetskraft med eftergymnasial utbildning. Utifrån det stigberoende som karakteriserar Norrköping kan en intressant fråga vara att fördjupa om det är en möjlig väg att stärka efterfrågan på sådan arbetskraft bland verksamheter med genomsnittligt låga utbildningsnivåer. Exempel på det kan vara företagsstrategier för att digitalisera sina arbetsprocesser och sin organisation. Att skapa en ökad efterfrågan på högutbildad arbetskraft bland arbetsgivare som inte har sådan bakgrund kräver arbetsgivarna utvecklar en beställningskapacitet att efterfråga kompetenser som man själv inte besitter. Detta är en strategi som kan stödja en stigplasticitet och organisk utveckling av en arbetsmarknad för personer med eftergymnasial utbildning.

Slutord

Sysselsättningen i Norrköpings kommun har haft en positiv och stark utveckling genom den senaste konjunkturykeln. Diagrammet i figur 1 visar att den lokala sysselsättningen 2016 är återställd på ungefär samma nivåer som förelåg 1990. Dock har befolkningen under samma period ökat än kraftigare och den strukturella arbetslösheten i Norrköping är ett kvarstående och utmanande problem. Det empiriska materialet som ligger till grund för den här rapporten kan illustrera att utvecklingen av den lokala arbetsmarknaden i Norrköping har skett genom en kombination av stigberoende/kontinuitet och stigplasticitet/förändring. De lärdomar som lyfts fram i den avslutande diskussionen ovan tar sin utgångspunkt i att en expanderande lokal arbetsmarknad behöver ta hänsyn till det lokala stigberoendet och att detta är utgångspunkten för att utforma relevanta strategiska prioriteringar.

Syftet för studien har varit brett och de formulerade lärdomarna har i hög grad berört den kommunstrategiska nivån. Även om det empiriska materialet handlar om Norrköpings kommun har perspektivet och modellerna en bredare tillämplighet. Det gör att resultatet och de presenterade lärdomarna förhoppningsvis kan vara av intresse också för andra kommuner i deras arbete för att stärka utvecklingen av den lokala arbetsmarknaden.

Referenser

- Andersson, S., Glans, L., Karlsson, P. och Torstensson, M. (1986) *Textilen som försvann. En studie av strukturomvandlingen, arbetarrörelsen och det nya Norrköpings framväxt*. Norrköpings kommun.
- AF (Arbetsförmedlingen) (2017) *Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2017. Prognos för arbetsmarknaden 2017-2019*.
- Berglund, T., Håkansson, K., Isidorsson, T. och Alfonsson, J. (2017) Tidsbegränsat anställdas framtida arbetsmarknadssituation. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 23 (2), s. 47-66.
- Boström Elias, J., Elias, K., Eneqvist, E., Fredriksson, J. och Ulmanen, J. (2015) Näringslivets regionala geografi och omvandling. En kunskapsöversikt om näringsliv i stadsutveckling. Vilken kunskap finns och vad kan vara möjligt att vidareutveckla kunskap kring? *Mistra Urban Futures Report 2015*:13.
- Cresswell, T. (2009) Place. I: Kitchin, R. och Thrift, N. (red.) *International Encyclopedia in Human Geography*. Elsevier Science. s. 169-177.
- Emerson, K., Nabatchi, T. och Balogh, S. (2012) An Integrative Framework for Collaborative Governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 22 (1), s. 1-29.
- Erlingsson, G., Moodysson, J. och Öhrvall, R. (2011). *Regional och lokal tillväxtpolitik: vad kan och bör offentliga aktörer göra*. Östersund: Tillväxtanalys.
- Di Cataldo, M. och Rodríguez-Pose, A. (2017) What drives employment growth and social inclusion in the regions of the European Union?, *Regional Studies*, 51 (12), s. 1840-1859.
- Falck, S., Snickars, F. och Westlund, H. (2017) *Högskolan i Borås. Om högskolans betydelse för kompetensförsörjning, forskning och samverkan i Västra Götaland*. Stockholm: KTH.
- Feldman, M. (2005) The Locational Dynamics of the U.S. Biotech Industry: Knowledge Externalities and the Anchor Hypothesis. I: Quadrio Curzio, A. och Fortis, M. (red.) *Research and Technological Innovation. The challenge for a new Europe*. Heidelberg New York: Physical Verlag, Springer, s. 221-224.
- Fredin, S. (2016) Breaking the Cognitive Dimension of Local Path Dependence: An Entrepreneurial Perspective. *Geografiska Annaler, Series B*, 98 (3), s. 239-253.
- Fredin, S. och Jogmark, M. (2017) Local culture as a context for entrepreneurial activities, *European Planning Studies*, 25 (9), s. 1556-1574.
- From, J. och Olofsson, A. (2014) Kunskapsekonomin och regional utveckling. I: von Friedrich, Y., Gawell, M. och Wincent, J. (red.) *Samhällsentreprenörskap - samverkande för lokal utveckling*. Samhällsvetenskapliga rapporter från Mittuniversitetet, s. 181-194.

- Hermelin, B. (2014) Institutioner, organisationer och nätverk: tre begrepp som hjälper oss att förstå samhällsförändringar. I: Hermelin, B. (red.) *Kommunstrategiska perspektiv: demokrati, organisation, kunskap och samhällsförändring*. CKS-rapport 2014:1, Linköpings universitet, s. 67-75.
- Hermelin, B. (2017) Lokal utveckling efter de-industrialiseringen. I: Syssner, J., Häggroth, S. och Ramberg, U. (red.) *Att äga framtiden. Perspektiv på kommunal utveckling*, Linköpings universitet, s. 185-194.
- Johansson, K. (2003) *Bli vuxen i arbetarstad*. Doktorsavhandling, Linköpings universitet.
- Lidström, A. (1998) Utbildning och kommunal utvecklingspolitik. *Kommunal ekonomi och politik*, 2 (2), s. 21-42.
- Lindblad, S., Tynelius, U., Danell, T., Pichler, W. och Anderstig, C. (2015) *Demografins regionala utmaningar*. Bilaga 7 till Långtidsutredningen. Statens offentliga utredningar SOU 2015:101.
- Magnusson, L. (2017) *Håller den svenska modellen? Arbete och välfärd i en globaliserad värld*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- McCann, E. och Ward, K. (2015) Thinking Through Dualisms in Urban Policy Mobilities. *International Journal of Urban and Regional Research*, 39 (4), s. 828-830.
- Moodysson, J., Trippel, M. och Zukauskaitė, E. (2016) Policy learning and smart specialization: balancing policy change and continuity for new regional industrial paths. *Science and Public Policy*, 44 (3), s. 382-391.
- Nordiska ministerrådet (2017) *Nordiskt samarbetsprogram för regional utveckling och planering 2017-2020*. Köpenhamn. <http://dx.doi.org/10.6027/ANP2017-720>
- Persson, B. och Hermelin, B. (2018) Mobilising for change in Vocational Education and Training in Sweden – A Case Study of the ‘Technical College’ scheme. *Journal of Vocational Education and Training* (under tryckning).
- Pike, A., Marlow, D., McCarthy, A., O’Brien, P. och Tomaney, J. (2015) Local Institutions and Local Economic Development: The Local Enterprise Partnerships in England, 2010. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 8, s. 185-204.
- Pikhala, T., Harmaakorop, V. och Pekkarinen, S. (2007) The Role of Dynamic Capabilities and Social Capital in Breaking Socio-Institutional Inertia in Regional Development. *International Journal of Urban and Regional Research*, 31 (4), s. 836-852.
- Rodríguez-Pose, A. (2013) Do Institutions Matter for Regional Development? *Regional Studies*, 47 (7), s. 1034-1047.
- Regeringskansliet (2015) *En nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015-2020*.

- Rusten, G. och Hermelin, B. (2017) Cross-sector collaboration in upper secondary school vocational education: experiences from two industrial towns in Sweden and Norway. *Journal of Education and Work*, 30 (8), s. 813-826.
- Stiftelsen för strategisk forskning (2014) *Vartannat jobb automatiseras inom 20 år. Utmaningar för Sverige*.
- SKL (2015) *Nyanländas etablering – en investering för framtiden. En modell för att följa flyktingars etablering på den lokala arbetsmarknaden*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.
- Strambach, S. och Halkier, H. (2013) Reconceptualizing change. Path dependency, path plasticity and knowledge combination. *Zeitschrift für Wirtschaftsgeographie*, 57 (1-2), s. 1-14.
- Sundgren Grinups, B. (2001) *Välfärd i Norrköping. Samtal med norrköpingsbor. Slutrapport*. Norrköpings kommun.
- Syssner, J. (2012) *Världens bästa plats? Platsmarknadsföring, makt och medborgarskap*. Nordic Academic Press.
- Tibajev, A. (2016) Utrikes födda på arbetsmarknaden i Sverige: en forskningsöversikt. *Themes on Migration and Ethnic Studies occasional papers and reprints 43*. Linköpings universitet, ISV-REMSO.
- Tillväxtanalys (2016) *Regional tillväxt 2015 – trender och analyser om hållbar regional tillväxt och attraktionskraft*. Rapport 2016:01.
- Tripp, M., Sinozic, T. och Lawton Smith, H. (2015) The Role of Universities in Regional Development: Conceptual Models and Policy Institutions in the UK, Sweden and Austria. *European Planning Studies*, 23 (9), s. 1722-1740.
- Tyler, P., Evenhuis, E., Martin, R. Sunley, P. och Gardiner, B. (2017) Growing apart? Structural transformation and the uneven development of British cities. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 10, s. 425-454.
- Åberg, R. (2015) Svensk arbetsmarknad mot polarisering efter millennieskiftet. *Arbetsmarknad och Arbetsliv*, 21 (4), s. 8-25.

Norrköpings kommun

- Norrköpings kommun (2016a) Norrköpings kommuns strategi för att minska arbetslösheten och dess kostnader 2016-2020. KS 2016/0712. Fastställt av kommunfullmäktige 29 augusti 2016.
- Norrköping kommun (2016b) Norrköpings kompetensförsörjningsplan.
- Norrköpings kommun (2016c) Ägardirektiv för Norrköping Science Park AB KS 2016/0109.
- Norrköpings kommun (2016d) Vision 2035, KS 2015/0363.
- Norrköpings hamn, <http://www.norrkopingshamn.se/hamnutveckling> [22 januari 2018]

Norrköpings kommun, Norrköping Nordens första City of Music inom UNESCO Creative Cities). <http://www.norrkoping.se/nyheter/2017-11-01-norrkoping-nordens-forsta-city-of-music-inom-unesco-creative-cities.html>

Norrköping växer (2016) nr 39; Norrköping växer (2016) nr 40; Norrköping växer (2016) nr 41; Norrköping växer (2016) nr 42; Norrköping växer (2017) nr 43; Norrköping växer (2017) nr 44; Norrköping växer (2017) nr 45. Annonsbilagan Norrköping växer är nåbar i fulltext via <http://www.norrkoping.se/arbete-och-naringsliv/kontakta-naringslivsavdelningen/utfallningslista/norrkoping-vaxer.html> [10 december 2017]

Opublicerat material; dokument, media, hemsidor

Affärsliv.com (2017-03-08) <http://www.affarsliv.com/nyheter/norrkoping/de-oppnar-nytt-centrallager-i-norrkoping-om4537884.aspx> [26 januari 2018]

Almega (2017) Ericsson AB klassas nu som ett tjänsteföretag i statistiken. Pressmeddelande 8 maj. <http://www.mynewsdesk.com/se/almega/pressreleases/ericsson-ab-klassas-nu-som-ett-tjanstefoeretag-i-statistiken-1953637> [10 december 2017]

Dagens industri (2016-10-05) Snabbväxarna.

Erlingsson, G. och Sundell, A. (*16 Maj 2013*) Vad lär vi oss egentligen av kommunrankningar? <https://politologerna.wordpress.com/om/>

Kolada (Kommun och landstingsdatabasen) <https://www.kolada.se/?p=index>

Lead hemsida <https://lead.se/om-lead/> [9 februari 2018]

Regeringen hemsida. Sveriges nya jobbagenda. <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-prioriteringar/sveriges-nya-jobbagenda/> [9 februari 2018]

Siris <https://siris.skolverket.se/siris/f?p=SIRIS:56:0::NO> [28 december 2017]

Svenskt näringsliv, företagsklimat. www.foretagsklimat.se; <http://www.foretagsklimat.se/enkatsvar>; <http://www.foretagsklimat.se/ostergotlands-land?sort=2017>

Norrköpings arbetsmarknad i förändring

- Strukturomvandling och lokal sysselsättning

Den här rapporten redovisar en studie om hur arbetsmarknaden i Norrköping är strukturerad. Speciellt fokus riktas mot frågor som berör kommunens ansvarsområden med avseende på näringslivsfrågor och tillväxt samt kompetensförsörjning och utbildning.

Sett till omkring de senaste tio åren har sysselsättningen i Norrköping vuxit ungefär i samma takt som i hela landet. Under de senaste åren finns det flera företag som växer kraftigt. Detta ger ett intressant fönster att mobilisera lokala resurser för att upprätthålla hållbarheten för denna tillväxt. Här ingår frågor om utbildning och att ytterligare stärka de lokala samverkansstrukturerna.